

מבית
STMEGI

מהזין קווקוד

בס"ד || בטאון "יהודי קווקוד" בא"י || אלול תשע"ט || היליון 2

ותערב לפניך עתירתנו

השנה יתפללו מאות
מבני העדה במרכז הקהילתי החדש
'סוקולניקי' במוסקבה

• עכו עם
ה'תקווה לעתיד'

• סופ"ש קווקודי
עם תאטרון חונה

> האנדרטה לציין 'יום השחרור
וההצלה' בישוב היהודי 'אטבקה'
ליד קייב שבאוקראינה.
רבבות בעצרות תפילה והודיה
ברחבי העולם

מקורם בהררי קודש

הרב הראשי ליהודי הקווקוד
הרה"ג רבי יניב נפתלייב
שליט"א בראיון חג

מהזין יהודי קווקז

זמני
הדלקת הנרות
ויציאת החג

שמחת תורה

כניסה
ירושלים 17:27
תל אביב 17:41
חיפה 17:32
באר שבע 17:37

יציאה
ירושלים 18:37
תל אביב 18:39
חיפה 18:38
באר שבע 18:39

חג הסוכות

כניסה
ירושלים 17:34
תל אביב 17:49
חיפה 17:40
באר שבע 17:52

יציאה
ירושלים 18:45
תל אביב 18:47
חיפה 18:46
באר שבע 18:48

יום הכיפורים

כניסה
ירושלים 17:40
תל אביב 17:55
חיפה 17:46
באר שבע 17:58

יציאה
ירושלים 18:51
תל אביב 18:53
חיפה 18:52
באר שבע 18:54

ראש השנה

כניסה
ירושלים 17:52
תל אביב 18:07
חיפה 17:58
באר שבע 18:09

יציאה
ירושלים 19:03
תל אביב 19:04
חיפה 19:04
באר שבע 19:05

ברכות

4-5

ברכת נשיא קרן 'סטמאגי' וברכת הרב הראשי ליהודי הקווקז לימים הנוראים וחגי תשרי

חדשות העדה

6-11

נשלמות ההכנות לחנוכת המוזיאון היהודי בקרסניה סלובודה

מסע אורח

12-13

מאיר, היהודי האחרון בכפר | מסע צעירי הג'וזורי מארצות הברית באזרבייג'ן

ראיון חג

22-27

מקורם בהררי קודש | הרה"ג רבי יניב נפתלייב הרב הראשי ליהודי הקווקז

בית הכנסת של המגורשים

14-15

מסעו המרתק של מר גבריאל גרמן זכרייב במרקש שבמרקו

מנהגי העדה לחגי תשרי

34-37

על פי הרה"ג רבי יניב נפתלייב

מתכונים

38-39

המאכל המסורתי לראש השנה היבולמה מדג'

עורך אחראי
דוד מרדכיב

עורך
משה פרידמן

ריכוז מערכת
אסנת אסטרין

צלמים
אלי איטקין, אלי סגל,
ישראל ברדוגו,
משרד רוה"מ י-ם,
שארטסטוק shutterstock
המוזיאון היהודי 'קרסניה
סלובודה'

עיצוב וגרפיקה
יעל פרידמן

הגהה
רבקה ג.פ.

כתובת מייל
stmegi@mail.ru

להערות, הארות וכתבות
משה פרידמן
moshefre@zahav.net.il

כל הזכויות שמורות

ברכת נשיא הקרן הבינלאומית 'סטמאגי' לחגי תשרי

אין טעם בכוח ללא שורשים הבאים מזהות עמוקה למסורת ולשורשים, לתורה ולמצוות.

בפרוס עלינו השנה החדשה הבאה עלינו לטובה אני מאחל לכם הקוראים כל בני העדה ובראשם הרבנים והחכמים ולכל בית ישראל שנה טובה ומאושרת. שנה בה נזכה לקיבוץ כל תפוצות הגולה בישראל ובנין בית הבחירה

הראשון לציון הגאון רבי אליהו בקשי דורון שליט"א אמר במעמד חנוכת בית כנסת לבני העדה בישראל כי זכתה העדה החשובה שלנו שאנו עדים לתעצמות הנפש של בני העדה שיודעים בתבונה להקדיש את המשאבים הדרושים על מנת להקים בית תורה ותפילה, קדושה וטהרה שכל פרט ופרט משדר יופי והדר, יוקרה וזוהר, כיאה לבית אלוהים ולביתיה של הקהילה היהודית הקווקזית. עמודיו עשה כסף רפידותיו זהב ותוכו רצוף אהבה. אהבה להשי"ת, אהבה לתורה, לתפילה ולעדה והתקרבותה למסורת ישראל.

נשיא ועידת רבני אירופה ורבה של מוסקבה הגאון רבי פנחס גולדשמידט שליט"א אמר לי לא אחת כי מסירותם של יהודי קווקז בשמירת ערכי היהדות גם בעת השלטון הקומוניסטי היא מושא להערצה וסמל לעם היהודי. "גם תחת המגף שדרס כל סממן יהודי המשיכו יהודי קווקז בחיי תורה ומצוות ללא התבוללות, בגאון ובעוז מתוך תעצמות נפש ואמונה עמוקה, מסירות נפש והתמדה".

הנה כי כן זכינו ואיחודם של בני העדה הקווקזית ובמיוחד בימים אלה משקף את נחישותם להמשיך את מסורת העדה המפוארת הזו שאופייה הוא העמידה העיקשת, גם בימים קשים, על יסודות היהדות. עמידה זו קיימה אותנו לאורך השנים, ללא התבוללות.

אין עם שסבל כה רבות למען אמונתו כמו העם היהודי. אנו כמו עץ הנתון לסופות קשות אולם שום רוח ושום סופה לא תוכל לו בהיותו נטוע עמוק. בהיות שורשיו כה עמוקים לא יוכלו לו כל אויביו. זהו הכוח שמאחרי הכוח. אין טעם בכוח ללא שורשים הבאים מזהות עמוקה למסורת ולשורשים, לתורה ולמצוות.

זכינו בשנים עברו ובשנה זו להחיות את העדה הקווקזית בכל רחבי תבל עם הקמת בתי כנסת בתי מדרש מרכזים קהילתיים ופעילות תרבות ענפה ואני תפילה שבשנה הבאה עלינו לטובה נזכה להמשיך ולהגדיל תורה ולהאדירה כיאה לעדה המפוארת שזכיתי להימנות על שורותיה.

שנה טובה ומתוקה

שלכם

גבריאל גרמן זכרייב

ברכת הרב הראשי ליהודי הקווקז לימים הנוראים

ימים הנוראים: מהם אנו שואבים את כל הכוחות שלנו למשך השנה כולה

חודש אלול הוא זמן ההכנה לפני שנכנסים לתקופת מערכת החגים הרוחנית מתחילים מימי חודש אלול שראשי תיבות א"ני ל'דודי וד'ודי ל'י שהם ימים המסוגלים ביותר לסליחה ומחילה ולהתקרב לה' שהרי בראש חודש אלול עלה משה רבינו שוב להר סיני להביא את התורה ולכן מרבית בו בתשובה ובאמירת הסליחות עד שבסוף החודש מגיעים לראש השנה שהוא יום המשפט שכל באי העולם עוברים לפני השם הגדול והנורא ונכתבים לפי מעשיהם מה יהיה במשך כל השנה בפרנסה ובריאות ונחת מיוצאי חלציו וכו', הולכים לבית הכנסת לשמוע קול השופר שהוא מצות עשה כפי שנאמר בפסוק " ובחדש השביעי באחד חודש...יום תרועה יהיה לכם"

והוא כדי ליישר עקמומיות שבלב, באותו רגע אדם עושה תשובה ומבטל את כל רצונותיו לפני רצון הבורא וכך נמחלים עוונותיו. ישנו משל יפה על אותו כפרי שלראשונה שמע צופר מכבי אש וחשב שכך ע"י צופר מכבים את האש ולאחר שפרצה שריפה בכפרו הפעיל את הצופר והמתין שהאש תכבה אמרו לו שהצופר רק מתריע לפני ששופכים את המים כך השופר מתריע אותנו מפני העבירות אבל התשובה שעושים היא שמוחקת את עוונותינו.

ולאחר מכן עשרת ימי תשובה שהם זמן ההכנה לקראת יום הכיפורים שזהו היום " בתשרי שירד משה רבינו עם לוחות הברית ועל יום זה נאמר בפסוק: "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתכם וכו" ובו נחתמים כל יצורי עולם.

וכך מגיעים ל"חג הסוכות" שהוא זכר לענני הכבוד ביציאת מצרים, לאחר שנטהרנו בר"ה יום הכיפורים אנו יוצאים מבית הקבע שלנו ודורים בסוכה שהיא ארעית לשבעה ימים כנגד שבעה ימים החוזרים חלילה בחיינו ובה ממחשים לעצמינו שהעולם הזה הוא רק ארעי ואמצעי מטרה האמיתית שהוא העולם הבא.

וציונו ה' לקחת בו ארבעת המינים כדי להרחיק מעלינו כל מיני רוחות זרות ודעות כוזבות.

עד שמגיעים לשמחת תורה שהוא גם שמיני עצרת שבו נפרדים מתקופת הימים הנוראים ומסיימים בו את פרשיות התורה, מובא בחז"ל משל למלך שעשה חתונה לבנו ועשו חתונה ברוב פאר במשך שבעה ימים ולבסוף שכולם החלו ללכת עצר את האנשים הקרובים והחביבים עליו ביותר ועשה עוד יום של שמחה ושאלו אותו הרי חגגנו חתונה וגם שבע ברכות מדוע עוד יום אמר להם הכול היה שמחה כללית ועכשיו היא שמחה פרטית רק לחביבים עלי ביותר.

אחים יקרים כך אנו צריכים להיכנס לימי חגים אלו בשמחה וברגש גדול ע"י שנבוא מוכנים בתשובה ומעשים טובים, יה"ר שנזכה כולנו לשנה טובה ומתוקה חיים של ברכה רווחה והצלחה מתוך נחת ובריאות איתנה ובקרוב לגאולה הקרובה בב"א

הצב"י נפתלייב יניב

נשלמות ההכנות לפתיחת המוזיאון למורשת יהודי קווקז בקרסניה סלובודה

המוזיאון לתולדות יהודי קווקז - גשר של שלום וידידות בין המדינות והעמים

בממשלת אזרבייג'ן משוכנעים כי המוזיאון המפואר ייתן ביטוי למערכת היחסים הטובה העתיקה והחזקה והמתרחבת בין המדינות אזרבייג'ן וישראל ובין העמים ישדרג אותם וימשוך המוני תיירים יהודים • אוצרי המוזיאון מביעים סיפוק רב מהיענות הציבור הרחב שהביא מוצגים רבים שנשמרו בבתייהם עשרות שנים

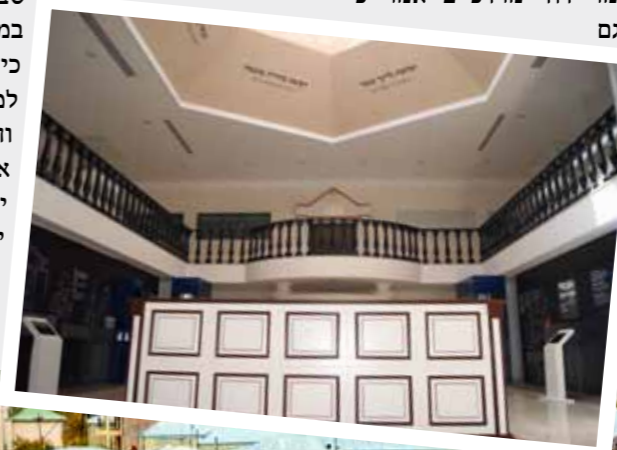
ב'קרסנאיה סלובודה' שבגובה שבאזרבייג'ן נשלמות ההכנות הקדחתניות לקראת פתיחת המוזיאון הראשון בעולם המוקדש ל'יהודים ההרריים'. המוזיאון מוקם בבניין בית הכנסת ההיסטורי "קרצ'וגי" ששימש כמחסן חקלאי בזמן הממשל הסובייטי ולאחר מכן עמד נטוש והרוס במשך שנים רבות. את הקמת המוזיאון יזמו פטרוני המוזיאון ממוצא קווקזי; מר גוד ניסנוב, מר זרח אילייב ומר גבריאל גרמן זכרייב.

ההחלטה הראשונה שקיבלו הנגידים הייתה למקם את המוזיאון בבית הכנסת העתיק. לשקם את המבנה המפואר על פי מראהו הראשוני ולשחזר את המבנה מאותם החומרים מהם נבנה בראשית המאה העשרים. מנהל הקרן הבינלאומית 'סטמאגי' מר דוד מרדכיב אמר כי "המבנה בו ממוקם המוזיאון הפך גם למיצג הראשון בו. המראה החיצוני הראשוני השתמר לחלוטין, הגג, הכיפה, מיקום החלונות, אך החלל הפנימי מעוצב לפי הסטנדרטים של ימינו. קומפוזיציה ייחודית המוקדשת להיסטוריה של יהודי קווקז מתפרסת על שתי קומות, בהן ממוקמים גם לוחות מידע בשלוש שפות - רוסית, אזרית ואנגלית, המספרים את סיפורם הייחודי של יהודי הקווקז".

מרכזיב העוסק רבות בהקמת המוזיאון הוסיף כי "בתערוכות המוזיאון מוצגים חפצים שונים המשקפים את היהדות, חיי היומיום, המנהגים הדתיים והלבוש של יהודי הקווקז. אנו שואפים לכך שהמוזיאון יהי 'עממי'. אוצרי המוזיאון מביעים סיפוק רב מהיענות הציבור הרחב שהביא מוצגים רבים שנשמרו בבתייהם עשרות שנים. "חשוב שהמוזיאון יפתח דווקא בגובה. אמנם היהודים ההרריים חיו וחיים כיום במקומות שונים וארצות שונות אך בחרנו בקרסניה סלובודה שבגובה שהיא העיירה הייחודית והחשובה מכל ההתיישבות בהייתה העיירה היחידה, למיטב ידיעתנו בעולם כולו, שבו מתגוררים אך ורק יהודים".

בממשלת אזרבייג'ן משוכנעים כי המוזיאון המפואר ייתן ביטוי למערכת היחסים הטובה העתיקה והחזקה והמתרחבת בין המדינות אזרבייג'ן וישראל ובין העמים ישדרג אותם וימשוך המוני תיירים יהודים. עפ"י ההערכות חיים כיום בישראל יותר משבעים אלף יהודים יוצאי אזרבייג'ן.

במרכז החדש שוכן בית הכנסת המפואר. לצד ביה"כ הוקמו כיתות לימוד בהם מתקיימים שיעורי לימוד קבועים לגברים, שיעורים לנשים ופעילויות לילדים. אחד מהפרויקטים הלימודיים הייחודיים יהיה לימוד שפת הג'והורי כאשר לבד מלימוד השפה תתקיים עבודה שיטתית וחשובה בשימור ופיתוח השפה היהודית העתיקה והייחודית. במרכז הקהילתי החדש הוקם אולם מרהיב לשמחות משפחתיות. חתונה בר מצוה בריתות ואירועים של הקהילה.

עוד פרויקט מרשים במיוחד מבית 'התאחדות היהודים ההרריים'

פריחה רוחנית לבני הקווקז עם הקמת המרכז הקהילתי החדש בשכונה היהודית 'סוקולניקי' במרכז מוסקבה

המרכז הקהילתי החדש הפך במהרה לאבן שואבת לצעירים יוצאי הקווקז ופריחה אדירה למורשת המפוארת של הקהילה. לצד בית הכנסת יופעלו כיתות לימוד לשיעורי תורה שיעורי נשים ופעילויות לילדים, לימוד ופיתוח השפה הקדומה הג'והורי ואולם לשמחות בקהילה

ימים ספורים נותרו עד תחילת השנה החדשה, שנת תש"פ. עם תחילת חודש אלול נוהגים בני עדת הקווקז כמו עוד עדות רבות בישראל לומר סליחות באשמורת הבוקר. השנה זוכים בני העדה לראשונה במקום תפילה חדש מרווח ומרשים עם פתיחתו של המרכז הקהילתי החדש שנפתח בשכונה 'היהודית' 'סוקולניקי' שבמרכז מוסקבה. הממוקם בסמוך לתחנת המטרו 'סוקולניקי' ומהווה יתרון עצום לתושבי מוסקבה המעוניינים לבוא למרכז הקהילתי.

המרכז הוקם ע"י 'התאחדות היהודים ההרריים' שפטרוניו הם; מר גוד ניסנוב, מר זרח אילייב ומר גבריאל גרמן זכרייב, והוא נדבך נוסף לפרויקטים רבים נוספים למורשת יהודי הקווקז שהוקמו ע"י ההתאחדות ברחבי העולם ובהם המוזיאון לתולדות ומורשת יהודי הקווקז' שייחנך בקרוב ב'קרסניה סלובודה' שבגובה שבאזרבייג'ן.

מנהל המרכז הקהילתי אומר כי 'אנו רואים לצערנו כי בני העדה הקווקזית מאבדים את הקשר עם קהילתם ברגע שהם עוברים לערים הגדולות. שם הם מתקשים, ללא קהילה תומכת, להקים בית יהודי ולחנך ילדים ברוח המסורת. במצב כזה נדרשות פעולות מכוונות וממוקדות המיועדות לחבר ולאחד את היהודים סביב הקהילה. כפי שמראה הניסיון העולמי; 'מוקדי משיכה' מעין אלה הופכים ברבות הימים למרכזים קהילתיים גדולים ומודרניים המהווים בריח תיכון בחייה של קהילה.

'לפרויקט הנפלא הזה נדרשו מאמצים אירגוניים וכלכליים. וכאן המקום לשבח את פטרוני ההתאחדות שלא חסכו כל מאמץ כדי להקים את המגדלור הרוחני הזה שהפך ברוך השם לאבן שואבת לצעירים יוצאי הקווקז ופריחה אדירה למורשת המפוארת של הקהילה'.

במרכז החדש שוכן בית הכנסת המפואר. לצד ביה"כ הוקמו כיתות לימוד בהם מתקיימים שיעורי לימוד קבועים לגברים, שיעורים לנשים ופעילויות לילדים. אחד מהפרויקטים הלימודיים הייחודיים יהיה לימוד שפת הג'והורי כאשר לבד מלימוד השפה תתקיים עבודה שיטתית וחשובה בשימור ופיתוח השפה היהודית העתיקה והייחודית. במרכז הקהילתי החדש הוקם אולם מרהיב לשמחות משפחתיות. חתונה בר מצוה בריתות ואירועים של הקהילה.

על פי ההערכות וממצאים מארכיוני הצבא נהרגו כששת אלפים לוחמים בני הקווקז מתוך כמאה אלף שחירפו נפשם במלחמה באויב הנאצי

אלפי לוחות שנה מרהיבים הופצו השנה ע"י 'סטמאגי' ברחבי העולם היהודי

לוח השנה תש"פ הוקדש לגבורתם ולזכרם של הלוחמים היהודיים בני הקווקז שנהרגו על קידוש השם במלחמה נגד הנאצים במלאת 75 שנה ליום השחרור וההצלה ומספק הצצה נדירה לחלקם החשוב של הנשים הקווקזיות שחירפו את נפשם במערכה להגנת משפחתם ועמם ולשחרור העולם כולו מידיהם של המרצחים השפלים • פרקים בהיסטוריה

אלפי לוחות שנה ומנהגי ישראל הופצו על ידי הקרן הבינלאומית לרווחת היהודים ההרריים 'סטמאגי' של משפחת זכרייב ונשיאה מר גבריאל גרמן זכרייב ברחבי העולם היהודי. המהדורה הוצאה לאור בפורמט קיר והיא הודפסה והופצה בתמיכת הקרן ובסיוע היסטוריונים וארגונים יהודיים בישראל וברוסיה.

מנהל קרן 'סטמאגי' ברוסיה מר דוד מרדכיב שריכוז ערך את הלוח המפואר אומר כי 'לוח השנה לשנת תש"פ הוקדש לזכרם של הלוחמים היהודיים בני הקווקז שנהרגו על קידוש השם במלחמה נגד הנאצים ומספק הצצה נדירה לחלקם החשוב של הנשים הקווקזיות שחירפו את נפשם במערכה להגנת משפחתם ועמם ולשחרור העולם כולו מידיהם של המרצחים השפלים'.

אלפי הלוחות ומנהגי ישראל הופצו באמצעות כעשרה ארגונים יהודיים. לוחות השנה הודפסו באיכות מרהיבה והן מכילות מידע רב בענייני הלכה ומנהגי ישראל. על הלוחות הודפסו תצלומים מרהיבים של מונומנטים יהודיים, בתי כנסת ואתרים יהודיים וסיפורי גבורה של הלוחמים והלוחמות הי"ד. בין דפי הלוח הודפסו גם תצלומים ייחודיים מהאוסף של המוזאון ההיסטורי ליהודי הקווקז ומאוספים משפחתיים.

'גיבור מלחמה'

החל מהימים הראשונים של מלחמת העולם השנייה ברוסיה, כמאה אלף יהודים מקווקז גויסו לשורות הצבא של ברית המועצות. כיום ידועים לנו שמותיהם של כשלושת אלפים לוחמים שנהרגו או הוכרוזו כנעדרים בחזיתות המלחמה השונים, על פי ההערכות אלה הם כמחצית ממספר היהודים שלא שבו מהמלחמה לביתם ואל יקרייהם.

אין אף משפחה יהודית מקווקז שלא נפגעה מהמלחמה. בכל בית ובית שמורים תצלומים ואתות גבורה למיניהם. כולם הלכו לחזית - אבות משפחה מבוגרים עם נערים שרק סיימו את לימודיהם בבית

הספר, יהודים נאורים וחילוניים יחד עם מאמינים, גברים ונשים כאחד - כל אלו לקחו חלק בקרב הגדול. מתוך כמאה וחמישים יהודים שקבלו צל"ש הגבוה ביותר ברוסיה "גיבור מלחמה" שניים היו מיהודי קווקז: ישי אלזרוב ושאלתאל אברמוב.

את תלאות המלחמה חלקו הנשים מקווקז באותה מידה כמו הגברים. עשרות יהודיות אחזו נשק בידיהן והגנו על מולדתן. הן היו קשריות ואחיות, תותחניות בתותחי נ"מ וצנחניות. הן באו לחזית מקירמיזי קסבה, בקו, דרבנט, מחצ'קלה, בוינקסק וגרוזני. מהמלחמה לא שבו גלינה אברמובה, וורה זרבאילובה, בורלי יוחיבה, זינאידה מיגירובה ודוברו יאשייבה.

הנשים היו לא רק אמיצות ומוכנות להקריב את עצמן במלחמה, הן נשארו נשים נאמנות לבעליהן, אימהות אוהבות ודואגות לילדיהן שגידלו אותם להיות אנשים ראויים ונשארו נאמנות לזיכרון אהוביהן.

"כי ה' אלוכיכם ההולך עמכם להילחם לכם עם אויבכם להושיע אתכם" (דברים פרק כ"ד).

ארבעים שנה כיהן הרב טאשיי בן יוסף אשורוב כרב הראשי בבית הכנסת במחצ'קלה ונחשב לרב הראשי של קווקז. כבר בימים הראשונים של המלחמה הוא נלחם בחזית ושרד בכל הקרבות ובמלחמת

ברית המועצות נגד יפן. ב-1951 הרב אשורוב עשה מעשה חסר תקדים בימים ההם, הוא הלך לוועדה המחוזית של דאגסטון, שם על השולחן את כרטיס חבר המפלגה ואמר: "אני שירתתי את מדינתנו, עכשיו אשרת את עמי".

היהודים הקווקזיים נאלצו להילחם עבור עמם בארצות שונות. בתוך הפלוגה היהודית האגדית, שבבריגדה היהודית היחידה שבאימפריה הבריטית, היה יהודי קווקזי בשם טוראי בנימין דנילוב. אחרי המלחמה יוצאי הבריגדה היהודית הקימו את השלד של הצבא הישראלי.

בימי השואה נזכרים אנו באלפי היהודים מהקווקז - נשים, ילדים וזקנים, שנהרגו בימים ספורים. יחידות הענישה של האס אס הנאצי ירו למוות באנשים חסרי אונים הללו בחצי האי קרים ובקווקז הצפונית בזמן המלחמה.

הגורל הטראגי השיג גם את החיילים היהודים מהקווקז שנשבו. הם נורו במקום או נשלחו למחנות ההשמדה.

אך אפילו כשמצאו את עצמם בשבי, היהודים לא הפסיקו להילחם. סובייבור היה מחנה השמדה אחד מיני רבים, אך הפך לסמל הגבורה והאמונה של היהודים האסירים. ב-14 באוקטובר 1943 ארע שם מרד האסירים הגדול ביותר בכל מלחמת העולם השנייה. שומרי המחנה הושמדו, מאות אסירים שנידונו למוות וודאי יצאו לחופשי. את המרד הנהיג קצין הצבא האדום אלכסנדר פצ'רסקי. בעל בריתו הקרוב היה יהודי מקווקז אלכסנדר שובייב, יליד חאסביורט והוא היה זה שהרג את מנהל המחנה גאופטשטורמפירור יוהן נוימן והיה זה האות לתחילת המרד.

בכל מהלך ההיסטוריה ציינו וחגגו היהודים את גאולתן של קהילות יהודיות ברחבי העולם מאויביהם השונים. בלוח העברי קיים כיום תאריך כ"ו באייר - יום השחרור וההצלה. התאריך העברי של כניעת הנאצים. לפני 75 שנה שוחררה אירופה מציפורני הנאצים.

ומאז מצוין יום זה כיום השחרור וההצלה מגזר דין מוות ותחילתה של תקופה חדשה בהיסטוריה של העם היהודי. מידי שנה מתקיימים בבתי הכנסת ברחבי העולם תפילות הלל והודיה לה', לצבא האדום ולצבאות בעלי הברית על הצלת יהודי אירופה מהשמדה סופית.

למעשי הגבורה הצבאיים של יהודי הקווקז מוקדש לוח השנה של שנת תש"פ, שיוצא לאור ע"י הקרן הבינלאומית 'סטמאגי', בו מסופר על גיבורים מפורסמים מאוד, וגם כאלה שמפורסמים פחות, שנלחמו בחזיתות ובעורף. בשרב ובקור. בימים ובלילות, וקיברו במעשיהם את הניצחון הגדול לימי עולם בתולדות העם היהודי.

הרב אשורוב עשה מעשה חסר תקדים; הוא הלך לוועדה המחוזית של דאגסטון, שם על השולחן את כרטיס חבר המפלגה ואמר: 'אני שירתתי את מדינתנו, עכשיו אשרת את עמי'

מופע מחול קווקזי של ילדי להקת "ריתמי קווקז" משרדות ילדי להקת "ואטן" מאופקים הרימו את הקהל על הרגליים

כתשע מאות מבני העדה הקווקזית המתגייסים לצה"ל בערב הוקרה מרשים שקיימה 'מדור לדור'

המשתתפים ובהם נציגי צה"ל ומשרד הביטחון, סטמאגי, קרנות ורשויות המקומיות ובני המשפחות נהנו משלל פינוקים והופעות; מוסיקה אותנטית ושירה בשפת האם העתיקה של העדה והתרשמו מנציגים מהקהילה שפרצו דרך בתחום המוסיקה והתרבות, האקדמיה והמדעים ובתחום הצבאי. איתי לוי הקפיץ את האמפי וסגר את הערב המוצלח

קהילת יהודי קווקז מתמודדת מזה שנים עם שאלות שונות של זהות ושייכות, בעיקר בשל עברם הייחודי המציב בפניהם אתגרים שונים בשילובם בחברה הישראלית.

אני מבקשת לחזק אתכם וגאה לעמוד בראש הקרן הזוכה לסייע ולתמוך להקמה חיזוק ופיתוח קהילות צעירות של 'היהודים ההרריים' יהודי קווקז בישראל - כך אמרה בהתרגשות רבה ד"ר חיה ג'משי, מנכ"לית קרן שח"ף, בערב הוקרה מרשים לכתשע מאות מבני העדה הקווקזית המתגייסים לצה"ל שקיימה עמותת 'מדור לדור' באמפי 'וואהל' גני יהושע בתל אביב.

בערב ההוקרה המיוחד השתתפו גופים וארגונים השותפים לעשייה של 'דור לדור' ובהם נציגי משרד הביטחון וצה"ל, סטמאגי, נציגי קרנות, נציגים מהרשויות המקומיות ועוד.

כתשע מאות מתגייסים ובני משפחותיהם נהנו משלל פינוקים והופעות כשבמהלך הערב קבלו המתגייסים תיק לגיוס וברכת הדרך של יושב ראש עמותת 'מדור לדור' מר שמואל אדם.

המשתתפים נהנו מנגינתו של דוד דוידוב שהנעים את ההתכנסות במוסיקה אותנטית. כמו כן נחשפו לשלושה נציגים מהקהילה שפרצו דרך בתחומים השונים כמו; מארק אליהו בתחום המוסיקה והתרבות, ד"ר אנה אוסטר בתחום האקדמיה והמדעים ולב איזמאילוב בתחום הצבאי.

במהלך הערב התמוגגו המשתתפים מצפיה בילדי להקת "ריתמי קווקז" משרדות שפצחה ב'מחול קווקזי' וילדי להקת "ואטן" מאופקים שהרימו את הקהל על הרגליים וזכו לתשואות רבות. כמו כן, סרגיי אליאספוב וזכר גיליעדוב ששרו בשפת האם העתיקה של אבות העדה והרקידו את הקהל. את הערב המוצלח סגר איתי לוי שהקפיץ את האמפי וזכה אף הוא לתשואות רמות.

הרב-תרבותית בישראל.

בימים אלה סיימו ראשי וחברי קרן 'שח"ף' מסע מיוחד לאזרבייג'ן להכרות עם יהודי קווקז. מסע הלמידה הייחודי אורגן ע"י עמותת 'מדור לדור'.

במשך שמונה ימים העמיקו המשתתפים את הידע בתחום וחוו מקרוב את סיפורם של יהודי קווקז וכן את ההיסטוריה, המורשת והאתגרים עמם הם מתמודדים. מטרת המסע הייתה היכרות עם תרבות יהודי קווקז, וחיזוק הקשר בינם לבין מדינת ישראל. במהלך המסע פגשו המשתתפים דמויות מובילות מהקהילה המייצגות אוכלוסייה שמנהלת את חייה בדרך של כבוד הדדי עם שכניה המוסלמים והנוצרים.

ד"ר חיה ג'משי; 'בכל מסע ובכל מפגש עם בני העדה המפוארת הזו אנו זוכים לראות קהילה ציונית ששמרה על זהותה היהודית בצורה מעוררת השראה, ואולי יותר מהכול, קהילה המעוניינת לחזק את החיבור בינה לבין מדינת ישראל והחברה הישראלית כולה. המסע לאזרבייג'ן היה בהחלט תוספת וחוויה משמעותית, מרגשת ומלמדת!!

'בימים אלה אנו נערכים ביתר עוז וביתר שאת כדי לעזור לכל נצרך. לצערנו הרב הביקוש גדל ועם ישראל נרתם לעזור לנו להיות שליחים נאמנים ומסורים למען משפחות מעוטות יכולת. אני פונה בקריאה נרגשת לכל מי שמוכן ויכול לתרום למפעל החסד העצום הזה ולכל מתנדב ומתנדבת המוכנים לקחת חלק במשימה לאומית חשובה זו לבוא לעזרת ה בגיבורים ולקנות סניגור לקראת יום הדין והסליחה' - כך אומר יו"ר עמותת 'מתחברים לנשמה' העוסקים בכל השנה בחלוקת 150 טון מצרכי מזון למשפחות נזקקות בכל רחבי הארץ, הרב שמעון פינטו בבקשת תחינה ערב הימים הנוראים והחגים הבאים עלינו לטובה.

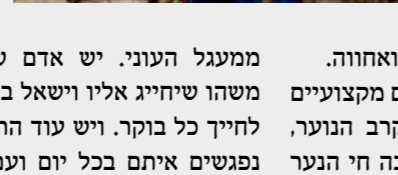
עמותת 'מתחברים' לנשמה הינה רשת של מרכזי תמיכה לכל הנזקקים, העוסקת בהשלמת סל האוכל: הספקה סדירה של מוצרי מזון שונים למשפחות בכל ימי השנה ובמיוחד בחגים. תמיכה לנערים ונערות: אנחנו מפעילים מרכזים רבים ברחבי הארץ שנותנים מסגרת משלימה למוסדות משרד החינוך, עם תכניות מסודרות לפעולות מגוונות לכל ימי השבוע למעט שבתות. במסגרת התמיכה, נותנים אנשי העמותה יעוץ והכוונה מקצועיים, מחזקים ומעלים את הביטחון העצמי של הנוער על-ידי פעילויות אתגר, ספורט, חשיבה ועוד. ומעצימים יכולות אישיות

וחברתיות, מושגי חברות, רעות ואחווה. במסגרת העמותה פועלים יועצים מקצועיים המטפחים מנהיגות מקומית בקרב הנוער, לקיחת חלק משמעותי בחברה בה חי הנוער

או הנערה כחלק מפיתוח אישיותו ויצירת מודעות לאחריות אישית. עוד פועלת העמותה לחדד את המודעות לשרות משמעותי בצבא בכל החיילות עם דגש על גיוס לחייל קרבי, והכנה פיזית ומנטלית לקראת הגיוס. העמותה מעניקה גם תמיכה בחיילים בשירות הסדיר: ליווי כל החיילים לאורך השירות הצבאי או הלאומי עם כל הצרכים והמגבלות של חייל או חיילת בודדים.

'השם 'מתחברים לנשמה' שבחרנו מעיד על המהות שלנו לעשות הכול למען קשוי היום - אומר הרב פינטו - כדי לעזור לאדם נזקק צריך להתחבר בה למציאות בה הוא חי. מה הוא צריך עזרה. יש אדם שצריך עזרה באוכל ויש הזקוקים לעזרה לא פחות חשובה וזה לדאוג לו לעבודה כדי שיוכל לצאת

ממעגל העוני. יש אדם שחי לבד וצריך משהו שיחייג אליו וישאל בשלומו ויגרום לו לחייך כל בוקר. ויש עוד הרבה דברים שאנו נפגשים איתם בכל יום ועם טיפת תשומת

'אין לתאר אך מרגיש ילד שמתקש אוכל ואימא אומרת לו לך לישון כי אין'

'מתחברים לנשמה'

ערב הימים הנוראים והחגים הבעל"ט פונה יו"ר עמותת 'מתחברים לנשמה' העוסקים בכל השנה בחלוקת 150 טון מצרכי מזון למשפחות נזקקות בכל רחבי הארץ, הרב שמעון פינטו, בבקשת תחינה לתרומות ולהתנדבות לקחת חלק במשימה לאומית חשובה כל כך 'ובמיוחד לקנות בזה סניגור לקראת ימין הדין והסליחות'

לב נוכל לגמול חסד בכל יום. העיקרון הוא להתחבר לנשמה למקום הכי פנימי של הנצרך ולעזור במה שצריך מכל הלב ובאהבה.

'אנו מחלקים מידי שבוע באמצעות מתנדבים אלפי סלי מזון למשפחות נזקקות בערים; קרית שמונה צפת כרמיאל עכו מעלות נהריה קרית אתא חיפה נשר רכסים חדרה טירת הכרמל ירושלים מעלה אדומים ויבנאל והדבר הזה עוזר לילדים רעבים ללכת לבית הספר וללמוד כמו כל ילד. אי אפשר לתאר איך מרגיש ילד שמבקש אוכל ואימא אומרת לו לך לישון כי אין אוכל. ולצערי, כאלו מקרים מגיעים אלינו כל יום, ואנחנו זוכים לעזור להם בזכותכם התורמים.'

הרב פינטו מבקש בהזדמנות זו 'להודות לרב שלנו רבה של הקהילה הקווקזית הרה"ג רבי יניב נפתלייב המלווה מעודד ומכוון אותנו שנים בעצה טובה.'

באמצעות בטאון 'יהודי קווקז' מבקש הרב פינטו; 'אנו זקוקים גם למתנדבים לחלוקת סלי מזון. יש להגיע לעמותה ברכבים לאיסוף הסלים לחלוקה, כאשר כל מתנדב יקבל 5-7 סלים לחלוקה. דרושה יכולת פיזית סבירה, משקל כל סל מזון הוא 10 - 15 קילו.'

“זכינו קבוצת צעירים של קהילת 'בית ג'והורו' מניו יורק שיצאנו לשבוע למסע שורשים לאזרבייג'ן.”

לפני המסע לאזרבייג'ן השתתפנו כל הקבוצה בסדנא בת עשרים שבועות בהם למדנו על יהדות, ההיסטוריה של העם היהודי, מנהגי יהודי קווקז. זכינו ורכשנו ידע רב באמצעות מרצים מעולים שנתנו לנו שיעורים והדרכה מעשית כדי שנקבל את ההכשרה המתאימה והכלים החינוכיים הדרושים לפיתוח המנהיגים העתידיים של הקהילה המפוארת שלנו. הסדנא הצליחה לפי כל קנה מידה והיא הייתה המבוא המתאים ביותר לקראת המסע לאזרבייג'ן.

כאן המקום להודות למארגני המסע ובראשם מי שעושה רבות בשנים למען הקהילה בעולם כולו מר גבריאל גרמן זכרייב וארגון הבינלאומי שבנשיאותו; 'סטמאג' ועמותת RAJE מניו יורק. האווירה במהלך המסע הייתה חברית מאוד. תחושות של אחוות אחים בקרב כל המשתתפים והתעלות רוחנית של ממש.

את המסע פתחנו במקומות ההיסטוריים בבירת אזרבייג'ן, העיר בקו. ולעת ערב סעדנו את ליבנו במיטב המאכלים המסורתיים של המטבח האזרי במסעדה הכשרה החדשה שנפתחה לא מכבר. במסעדה המיוחדת הזו זכינו לקבלת פנים מרשימה של מר גרמן זכרייב ומר פול פאקר, נציג הבית הלבן המשמש כנציב עמותת שימור המורשת האמריקאית ברחבי העולם, והם הצטרפו אלינו לארוחת הערב שהפכה לערב גיבוש חברתי.

את יומו השני של המסע עשינו בעיר גובה, העיר בעלת חשיבות מיוחדת עבור יהודי קווקז. עיר שהייתה עורק ראשי שבו זרמו החיים היהודיים לאורך מאות שנים. היום קיימת בעיר קהילה יהודית עם בית כנסת פעיל, ישיבה, מקווה טהרה. והמוזיאון לתולדות ומורשת יהודי קווקז שאמור להיפתח בקרוב מאוד.

שמענו על ההיסטוריה כאשר בשנת 1742 החאן של גובה העניק ליהודים מקום מקלט מההתקפות הבלתי פוסקות. העיירה 'קוסניה סלובודה' הייתה למקום מבטחים עבור היהודים שהחלו לחיות חיים שלווים ללא הפליה או עימותים עם התושבים בסביבה. הקהילה פרוחה ובימייה הטובים הגיע מספר התושבים לכשמונה עשרה אלף. ברבות

הימים זכתה לכינוי 'הרובע היהודי'. אך עם השתלטות הקומוניסטים שונה שמה ל'רובע האדום'. התושבים עברו קשיים רבים, רדיפות ועינויים. נסגרו 11 בתי הכנסת והגלו את הרבנים של הקהילה לסיביר.

למרות כל הסבל, עם פרוץ מלחמת העולם השנייה, היהודים נשארו ברובע כשהם מוגנים מהטבח ההמוני והשוואה שעברו יהודי אירופה.

היום ברוך השם זכינו לראות את המשך החיים היהודיים. שני בתי כנסת פעילים. הגדול שבהם פעיל בקיץ והקטן בחורף. נהנינו מארוחת צהריים בישיבה המקומית וזכינו לקבלת פנים בחמימות רבה על ידי תלמידיה ורבניה. ביקרנו גם בשני בתי

העלמין היהודיים. רגעים מרגשים במיוחד חוינו כאשר רבים מהמשתתפים מצאו את קברי יקיריהם קרובי משפחותיהם.

הזדמנות נדירה היתה לנו כאשר זכינו לשוחח עם התושבים. בהתרגשות רבה שמענו את הסיפורים המרתקים אודות חיי הקהילה המגוונים והעשירים לפני ההגירה והעליה ועל חיייהם היום יומיים. חלק מהמשתתפים מצאו את קרובי משפחתם וביקרו בבתיהם, והיו גם שהצליחו לאתר את הבתים בהם חיו הסבים שלהם. בהחלט יום גדוש חוויות מדהימות.

את יומו האחרון של המסע הקדשנו לביקור בכפר מודג'ו חפתרן בו מתגורר היהודי האחרון של הכפר שהעיד על החיים היהודיים שהיו ולצערנו אינם, בכפר.

ההתישבות היהודית בכפר החלה במאה התשעה עשרה והכפר כולו היה מאוכלס ביהודים. התושבים דיברו בשפת הג'והורי.

בשנות החמישים החלו היהודים לעזוב את הכפר ועד שנות השבעים רובם עזבו את הכפר והתיישבו במקומות רבים בעולם. מרתק היה לפגוש את מאיר היהודי היחיד שהחליט להישאר בכפר וגם לשמר את בית הקברות היהודי.

המסע שלנו הגיעה לסימום והזמן עבר כל כך מהר.

אנו לוקחים אתנו הרבה חומר למחשבה ונחישות להמשיך את חיינו היהודיים בכל מקום שהוא! לשמור את מנהגנו הקווקזים שהצליחו אבותינו לשמר למרות כל הקשיים שעברו לאורך הזמן ולהעביר את המורשת המפוארת ודרך החיים לדורות הבאים.”

מאיר היהודי האחרון בכפר

”אנו לוקחים אתנו הרבה חומר למחשבה ונחישות להמשיך את חיינו היהודיים בכל מקום שהוא! לשמור למרות כל הקשיים שעברו ולהעביר את המורשת המפוארת ודרך החיים לדורות הבאים”

זהו סיפורו של מסע שורשים מרתק מיומנו של צעיר בן הקהילה הקווקזית שיצא עם חבריו לקהילה המיוחדת 'בית הג'והורו' שבניו יורק לאזרבייג'ן • ביקרנו גם בשני בתי העלמין היהודיים. רגעים מרגשים במיוחד חוינו כאשר רבים מהמשתתפים מצאו את קברי יקיריהם קרובי משפחותיהם. הזדמנות נדירה הייתה לנו כאשר 'בהתרגשות רבה שמענו את הסיפורים המרתקים אודות חיי הקהילה המגוונים והעשירים היום יומיים. חלק מהמשתתפים מצאו את קרובי משפחתם וביקרו בבתיהם, והיו גם שהצליחו לאתר את הבתים בהם חיו הסבים שלהם. בהחלט יום גדוש חוויות מדהימות. את יומו האחרון של המסע הקדשנו לביקור בכפר מודג'ו חפתרן בו מתגורר היהודי האחרון של הכפר שהעיד על החיים היהודיים שהיו ולצערנו אינם, בכפר. ההתישבות היהודית בכפר החלה במאה התשעה עשרה והכפר כולו היה מאוכלס ביהודים. התושבים דיברו בשפת הג'והורי. בשנות החמישים החלו היהודים לעזוב את הכפר ועד שנות השבעים רובם עזבו את הכפר והתיישבו במקומות רבים בעולם. מרתק היה לפגוש את מאיר היהודי היחיד שהחליט להישאר בכפר וגם לשמר את בית הקברות היהודי. המסע שלנו הגיעה לסימום והזמן עבר כל כך מהר. אנו לוקחים אתנו הרבה חומר למחשבה ונחישות להמשיך את חיינו היהודיים בכל מקום שהוא! לשמור את מנהגנו הקווקזים שהצליחו אבותינו לשמר למרות כל הקשיים שעברו לאורך הזמן ולהעביר את המורשת המפוארת ודרך החיים לדורות הבאים.”

הכותב הוא אפרים איליגוייב העומד בראש 'בית הג'והורו' בניו יורק

בית הכנסת של האבורשים בלורקט

במרקש כמה מאות יהודים ופועלים בה שני בתי כנסיות. בבית הכנסת 'אלעזמה' מתפללים יהודי מרקש מידי בוקר ובשבתות וחגים. ובמקום גם מוזיאון אודות הקהילה היהודית במרקש.

'בהזדמנות זו ביקשו ממני ראשי הקהילה וגבאי בית הכנסת לבקש מהציבור הרחב לבוא ולבקר. - ביקורכם ותרומתכם לבית הכנסת מהווים אפשרות להמשך החיים ושימור הזיכרון היהודי במרקש ובמרוקו- אמר גרמן.

בטרם יצא ממרוקו קיים מר גרמן עליה לצינוניהם של קדושי מרוקו ובהם: ציונו של רבי דניאל השומר האשכנזי זצ"ל הטמון בעיר טוגאנה שבמרומי האטלס, כשעת נסיעה מהעיר מראקש. אל קברו של אחד הקדושים הנערצים על יהודי מרוקו נהרו המונים, מועד פטירתו של רבי דניאל השומר לא היה ידוע. ויום ההילולא נקבע ל"ח אלול. מידי שנה בתאריך זה היו יהודי מרוקו עורכים את ה"זיארא" כלומר העליה לקברו של הצדיק כפי שהיה נקרא כפי העם. מכל רחבי מרוקו נהרו המונים, עשירים ועניים, כדי לחגוג את ההילולא של רבי דניאל השומר זע"א להתפלל ולהושיע בכל משאלות ליבם.

גרמן שהינו אחד הפטרונים הגדולים של יהודי קווקז העושה לילות כימים למען לא תשכח מורשת היהודים ההרריים ולהקמת מוסדות דת תרבות וחינוך להנחלת התורה ומצוותיה והמורשת המפוארת של הקהילה ביקש לעמוד מקרוב אחר ההיסטוריה היהודית של קהילה דומה להתיישבות היהודית במדינה מוסלמית.

בית הכנסת 'אלעזמה' נבנה על ידי מגורשי ספרד בשנת ה'רנ"ב 1492. רבי יצחק דלויה, שחי בספרד, הגיע למרקש בעקבות הגירוש, כיהן בה כאב בית דין וכראש קהילת המגורשים והקים את 'צלאת לעזמה' - בית הכנסת של המגורשים.

שורשם של יהודי מרוקו מתוארך לתקופת שלמה המלך ולתקופה הרומאית. את מרקש ייסד ב-1062 שליט האלמוראבידים יוסף אבן טאשיפין והתיר התיישבות יהודים במקום. כמאתיים שנה לאחר מכן התחדש היישוב היהודי ובראש הקהילה עמד רבי יהודה ג'יאן, מדרום ספרד. בסוף המאה ה-15 הגיעו לעיר פליטים רבים מספרד ומפורטוגל, אולם יהודי האטלס הוותיקים עדיין היוו את עיקר הקהילה. המצב השתנה במאה ה-16 כאשר מרקש נעשתה מרכז גדול לאנוסים שביקשו לחזור לחיק היהדות, ומאו קיבלו יוצאי ספרד ופורטוגל את השליטה בקהילה לדורי דורות. יהודי מרקש התגוררו בשכונות משלהם עד שכל יהודי המקום, כ-30,000 במספר, רוכזו בפקודת הסולטן במלאח, בשנת 1557. במאה ה-19 גדלה אוכלוסיית המלאח, משהתווספו אליה פליטים מהרי האטלס ומרקש נהיתה הגדולה בקהילות מרוקו.

כ-35 בתי כנסיות היו בעיר מרקש אשר שימשו לא רק כמקום תפילה אלא גם כמקום ללימוד תורה, בתי מדרש, כוללים וישיבות. כיום מתגוררים

גם כיום מתגוררים

גם כיום מתגוררים

גם כיום מתגוררים

גם כיום מתגוררים

גם כיום מתגוררים

גם כיום מתגוררים

גם כיום מתגוררים

נכתב בסיוע
אתר 'קהילת יהודי מרקש' ושוובה ישראל

גבריאל גרמן זכרייב אחד הפטרונים הגדולים של יהודי קווקז העושה לילות כימים למען לא תשכח מורשת היהודים ההרריים ולהקמת מוסדות דת תרבות וחינוך להנחלת התורה ומצוותיה והמורשת המפוארת של הקהילה גילה במרקש שבמרוקו קהילה דומה להתיישבות היהודית במדינה מוסלמית. הוא התפלל בבית הכנסת 'אלעזמה' שהוקם ע"י מגורשי ספרד, עלה לקברי הצדיקים ובהם ציונו של רבי דניאל השומר האשכנזי זצ"ל נועד עם המנהיגות המקומית וביקר במוזיאון היהודי. רשמי ביקור

שבעים וארבע שנים לכניעת
הנאצים ולהצלת שארית הפליטה

רבבות בעצרות תפילה והודיה ברחבי העולם

בתוניסיה ובסין, באיטליה צרפת
וגרמניה, אוסטריה הולנד ופולין,
ארגנטינה בריטניה ורוסיה, הונגריה
ארה"ב בלארוס אוקראינה ואוסטרליה
התקיימו עצרות תפילה והודיה
במעמד הרבנים הראשיים נציגי
בעלות הברית וניצולים • נשיא ז'עידת
רבני אירופה 'הגר"פ גולדשמידט;
'צו השעה' להודות ולזכור ולהתפלל
שאירופה לא תשכח; בשנה הבאה
במלאת 75 שנים; יארח יוזם 'יום
השחרור וההצלה' מר גרמן זכרייב
את הועדה המתמדת בסנט פטרבורג'

לציון יום
השחרור
וההצלה

העוסקים במלאכת הקודש להנצחתם ולזכרם במיוחד ביום השנה העברי לסיום מלחמת העולם השנייה ולכניעתם של הנאצים. לאחר אמירת אל מלא רחמים מפי החזן העולמי דוד וינבך נשאו דברים משה פרידמן מרכז פרויקט 'יום השחרור וההצלה' ונציגי הלוחמים והמשפחות.

בבית הכנסת הגדול במוסקבה התכנסו מאות לעצרת תפילה והודיה. אורח הכבוד מישראל הראשון צ"צ ורבה של ירושלים הגאון רבי שלמה משה עמאר שליט"א נשא דברים נרגשים על הרגשות המעורבים; 'כאשר מחד איבדנו שלישי מעמנו בידי המרצחים הנאצים ימשי"ו ומאידך עלינו לזכור את נס ההצלה ולהודות ולהלל לשמו יתברך על שארית הפליטה - זו גם הזדמנות להודות בשם העם היהודי לנשיא רוסיה פוטין על המעשים הטובים והלב החם כלפי העם היהודי, הקהילה היהודית ברוסיה וארץ ישראל ובמיוחד לאחרונה על הסיוע המיוחד בהעלאת עצמותיו של החייל היהודי זכריה באומל הי"ד לקבר ישראל' - אמר לתשואות הקהל.

תלמיד ת"ת 'ראשית חכמה' קרא פרק משניות וריגש את הנוכחים. מאות המשתתפים ובהם נציגי לשכת נשיא רוסיה, ניצולים לוחמים וטרנים אישי ציבור ובני הקהילה אמרו פרקי תהילים והחזן הר"ר יעקב בר נשא את תפילת קל מלא רחמים. נשיא 'ועידת רבני אירופה' ורבה של מוסקבה הגאון רבי פנחס גולדשמידט שליט"א אמר כי 'צו השעה' להודות ולזכור ובימים אלה להתפלל ביתר שאת וביתר עוז למען שארית הפליטה ושארופה לא תשכח. הגר"פ גולדשמידט הוסיף כי בשנה הבאה במלאת 75 שנים; יארח יוזם 'יום השחרור וההצלה' מר גבריאל גרמן זכרייב את כינוס הועדה המתמדת בסנט פטרבורג.

עצרת תפילה בהשתתפות מאות מתושבי העיר התקיימה בהיכל בית המדרש הגדול של חסידי חב"ד שב'מרינה רוסה' במוסקבה. אורח הכבוד לעצרת הגאון רבי משה חיים לאו רבה של מרכז נתניה ריגש את המשתתפים בסיפורים אישיים מאביו הגר"מ לאו ונס הצלתו בידי קצין רוסי; 'זו ההזדמנות - הדגיש - להודות לעם הרוסי ולצבא האדום'. רבה של רוסיה הגאון רבי בערל לאור נשא דברים חמים בזכות היוזמה לציון 'יום השחרור וההצלה' והעלה על נס את פועלו של יוזם הרעיון הנגיד מר גבריאל גרמן זכרייב שנשא דברים. כמו"כ נשא דברים שגריר ישראל ברוסיה גרי קורן. לפני העצרת נשא הגרמ"ח לאו שיעור ככולל 'ברכת יצחק' שע"י ישיבת 'תורת חיים' שבראשות הגאון רבי משה לבל וקיים ביקור מרגש בתלמוד תורה 'ראשית חכמה' שבעיר.

בבית הכנסת הגדול ברומא התקיימה עצרת תפילה והודיה בהשתתפות מאות מבני הקהילה. את המעמד כיבדו בנוכחותם נציגי ממשלת איטליה, עיריית רומא ושגרירויות; ארה"ב, צרפת, פולין, ישראל וקנדה. רבה של רומא וסגן נשיא 'ועידת רבני אירופה' הרב שמואל די סייני נשא דברי הסבר על משמעות חיוב ההודיה לה' על השחרור וההצלה של העם היהודי וזיכרון הקדושים הי"ד.

בהיכל ישיבת 'אור תורה' שבביה"כ"נ רבי שלום זצוק"ל בג'רבה שבתוניסיה התקיימה לראשונה עצרת תפילה מרגשת במיוחד בהשתתפות מאות תושבים ותלמידים. רבה של תוניסיה הגאון רבי חיים ביתאן שליט"א נשא דברים בפני המשתתפים כשהוא מספר את קורותיה של הקהילה בתקופת מלחמת העולם השנייה וכיצד ניצלה הקהילה מציפורני הנאצים. את העצרת והקידושה רבא ארגן בטוב טעם ודעת הר"ר יניב ביתאן הי"ו.

בבית הכנסת הגדול 'וועסטענד' בפרנקפורט קיימה הקהילה היהודית עצרת תפילה וזיכרון בראשות רבני העיר; הרב אביחי אפל והרב חיים ששון. את התפילה ופרקי התהילים ותפילת יזכור נשא החזן הנודע הר"ר יוני רוז. בביה"כ"נ 'ניו'יק' שברוסה קיים הרב הראשי לפולין הרב מרדכי שודריך עצרת תפילה כשלפני התיבה עבר הרב אוריאל זרצקי ראש כולל ק"ק ורשה. בבית הכנסת הגדול

ברז'נסקי, רבנים ואברכים מכל רחבי הארץ. משתתפי העצרת קיבלו עול מלכות שמים מתוך תפילה והודאה לקב"ה 'אשר גאלנו מיד צר'. את העצרת פתח הרה"ר הגר"ד לאו בדברי שבח והודיה לבורא עולם על הטוב אשר גמלנו כאשר מתוך האפילה הגדולה של חורבן ואובדן מיליוני אחינו הי"ד הושיע אותנו והותיר הקב"ה את שארית הפליטה ובנתה עיר על תילה ע"י עם שרידי חרב ותורה מופצת באיכות ובכמות שלא היה כדוגמתה בכל ההיסטוריה ברחבי העולם ובארץ ישראל. ואנו תפילה כשם שהושעתנו שיזכנו לחוג את שלושת הרגלים הבעל"ט בראש החרב בביאת משיח צדקנו ובבנין בית מקדשינו'. העצרת שהופקה ע"י הר"ר מרדכי רבינוביץ 'טיפ הפקות' נעלה בתפילת יזכור מפי החזן העולמי, הר"ר דוד וינבך ובמעגל ריקוד המשתתפים על פני רחבת הכותל בתפילה ובערגה; 'ותחזינה עינינו בשוכך לציון ברחמים'. בשעות הבוקר התקיימה התהלוכה המסורתית ועצרת התייחדות ויזכור בחלקה הצבאית בהר הרצל לרגלי האנדרטה לזכרם של הלוחמים היהודיים של הצבא האדום שנהרגו במלחמת העולם השנייה במצעד ובטקס המרגש השתתפו כחמש מאות אנשים, לוחמות ולוחמים ממלחמת העולם השנייה, בונים חברי הגודוד האלמותי, קציני ולוחמי צה"ל כיום, רבנים, חברי כנסת ואישי ציבור מכל רחבי הארץ.

'יום השחרור וההצלה' של יהודי אירופה מידי הנאצים שנקבע בכ"ו באייר לציון שבעים וארבע שנים להצלת שארית הפליטה ולזכרם של קדושי השואה הי"ד צוין השנה בפעם השישית בישראל וברחבי העולם.

רבבות איש ואלפי ילדים השתתפו בעשרות עצרות תפילה והודיה שהתקיימו בבתי הכנסת באתרי הנצחה ובבתי הספר ברחבי העולם ובהם; ברומא באיטליה, בפרנקפורט ובלייפציג בגרמניה, בוניה באוסטריה, בורשה בפולין, בפאריס ובמרוסי שבצרפת, בבואנוס איירס ארגנטינה, בגואנגו שבסין, בודפשט בהונגריה, באמסטרדם ובלונדון, במוסקבה, בג'ורג' טאון בניו יורק, בפניסק במינסק ובמיר שבבאלרוס, באודסה שאוקראינה ובסידני שבאוסטרליה במעמד הרבנים הראשיים ראשי הקהילות ובהשתתפות שרי ההגנה נציגי ממשלות נספחים צבאיים ושגרירים של בעלות הברית וניצולים. לראשונה התקיימה עצרת תפילה בבית הכנסת בג'רבה שבתוניסיה.

בישראל התקיימו עצרות תפילה בכותל המערבי במערת המכפלה ובקבר רחל, בישיבת, נתיבות חכמה' וולפסון בירושלים ובבתי כנסת בנתניה חדרה חולון אשדוד באר שבע גני תקווה מודיעין חיפה מגדל העמק ועפולה.

כנהוג נפתחו אירועי 'יום השחרור וההצלה' בעצרת תפילה והודיה ברחבת הכותל המערבי בראשות; נשיא בית הדין הגדול הרה"ר לישראל הגאון רבי דוד לאו שליט"א שנשא דברים מרגשים. בעצרת השתתפו מאות ובהם; תלמידים מאוקראינה רוסיה קזחסטאן וקווקז הלומדים במסלול דוברי רוסית ב'מכון מאיר' בראשות הרב אליהו

מר מרק אפראימוב סגן רה"ע שדרות מועמד העדה ברשימת 'ישראל ביתנו' בכחירות הקרובות

במינסק התקיימה עצרת תפילה בליל כ"ו באייר. מאחר יותר יצא רבה של בלארוס הרב מרדכי רייכנשטט עם כחמישים ניצולי שואה במיוחד לעיירה מיר כדי לערוך את התפילה והאזכרה באתר הנצחה לזכרם של קדושי מיר והסביבה הי"ד. בבית הספר 'בית אהרן' ש"ע"י מוסדות סטולין קרלין שבפינסק קיימו התלמידים עצרת תפילה ולימוד משניות. בפני התלמידים נשא דברים ראש המוסדות הרב משה פימה. בהיכל בית המדרש הגדול באודסה קיימה הקהילה עצרת תפילה והודיה בהשתתפות מאות תלמידי מוסדות 'תקוה'. רבה של אודסה הרב שלמה בקשט עבר לפני התיבה ונשא דברים מרגשים.

בבית הכנסת 'לה רנס' בפאריס התכנסו מאות מתושבי העיר לעצרת תפילה והודיה בראשות סגן נשיא ועידת רבני אירופה רב ביה"כ עוזר המיוחד של רבה של צרפת ורב הז'נדרמריה הצרפתית הרב משה לוי. בבית הכנסת המרכזי של 'בויטנפלדרט' שבאמסטרדם שבראשות הרב אליהו ביאלוגובסקי התקיימה עצרת תפילה ואזכרה בהשתתפות מאות מבני הקהילה. במרכז הקהילתי בלייפציג 'בית אריוביץ' התקיימה עצרת תפילה בראשות רב העיר הרב מרדכי אליעזר באלא. בין המשתתפים: ניצולי מחנות המוות וחיילים וטרנים שלחמו בצבא האדום במלחמת העולם השנייה. המשתתפים יצאו אח"כ לתפילה בביה"כ ההיסטורי ב'ברודי'.

בבית הכנסת הגדול בווינה קיימה הקהילה היהודית עצרת תפילה ומעמד יזכור בראשות רב העיר הרב אריה פולגר שנשא דברים בפני המשתתפים ואת פרקי התהילים. שלושה ניצולי שואה ותלמידים למדו פרק משניות והדליקו נרות. העצרת הסתיימה בשירת 'אני מאמין', בלחנו המרגש של הר"ר עזריאל דוד פאסטג הי"ד בדרכו ברכבת המוות. בבית הכנסת הגדול במרסיי קיימה הקהילה היהודית עצרת תפילה ומעמד יזכור בראשות רב העיר הגאון רבי ראובן אוחנה שליט"א שנשא דברים בפני המשתתפים ואת פרקי התהילים. את היוזמה לציון 'יום השחרור וההצלה' מוביל הגניד גבריאל גרמן זכרייב סגן נשיא הקונגרס היהודי הרוסי ונשיא הקרן הבינלאומית 'סמאגי'; הרעיון החשוב הזה מוטמע בכל שנה ברוך השם בעוד ועוד מקהילות ישראל ואמשיך לעשות ככל שביכולתי כדי להטמיע את החובה שלנו להודות ולהלל את שמו יתברך ולזכור את שליחיו הי"ד בתפילה בצדקה בהכנסת ספרי תורה ובלמוד משניות כדרך המסורה לנו מדור דור. יצוין כי היוזמה זכתה לברכתם של גדולי ישראל וצוק"ל ויבדלח"א. ובמסגרת זו התקיימה אף הכנסת ס"ת ברב עם ע"י מר זכרייב לכותל המערבי ולבית מרן שר התורה שליט"א וסיום שישה מיליון משניות עם ילדי 'אנחנו וצאצאינו' בבני ברק. נשיא רוסיה ולדימיר פוטין שיגר אגרת ברכה למר זכרייב לראשי הקהילה ולותיקי המלחמה בנאצים ובו הוא משבח את יוזמתו והעלאת זיכרון הקדושים ובהם חיילי הצבא האדום 'שרשמו פרקי גבורה מופלאים במערכה הגורלית' ואת 'תרומתם הכבירה לשחרור היהודים ממחנות המוות ולהצלתם מהשמדה'.

בראיון חג מיוחד ל'יהודי קווקז' מביט הרב הראשי ליהודי הקווקז הרה"ג רבי יניב נפתלייב שליט"א בסיפוק רב על הפריחה המחודשת של היהודים ההרריים בישראל ובעולם. נזכר בערגה בעת שנשלח על ידי גדולי ישראל זצ"ל לסייע בקליטת עלייתם לישראל. נפעם ונרגש מהתחדשות ההתיישבות באזרבייג'ן וכואב על שוד האוצרות התורניים של העדה

מקורם בהררי קודש

"כשאני מביט על המהפך שחל בעדה בארבעים השנים האחרונות, ליבי נפעם, אם נתחיל מהניסיון להרחיקם מהדת עוד מתקופת הקומוניזם ותנועות ההשכלה ועד קשיי הקליטה בארץ ובחו"ל" • 'בימי צעירותי לא זכור לי אף לא בחור ישיבה אחד מהעדה כיום ב"ה בכל עיר ועיר ישנם בחורי ישיבה ואברכים מצוינים אשר הקימו משפחות לתפארת וישנם מגידי שיעורי וראשי כוללים וגם בבנות הנפלאות המתחנכות במוסדות תורניים' • 'בישראל ובעולם רואים את הפריחה בפעילות תורנית ובתלמודי תורה ברחבי קווקז וישיבה ופעילות תורנית במוסקבה ושיעורי תורה וחיי קהילה בברוקלין וטורונטו וברלין, וכך בהתאקלמות במוסדות להשכלה גבוהה, בצבא הגנה לישראל, במערכות הביטחון ועוד'

ומשמירה על היהדות לפריחה...

נכון שהיו תקופות עם המון קשיים וניסיונות בקיום המצוות אך כיום ב"ה רואים פריחה גדולה בעדה ברוחניות ובגשמיות. ישנם 15 בתי כנסת לעולי קווקז בישראל. יש לנו כיום כמה כוללים בישראל לאברכים מצוינים

במוסקבה ושיעורי תורה וחיי קהילה בברוקלין וטורונטו וברלין, וכן ישנה התקדמות במגוון תחומים בהתאקלמות במוסדות להשכלה גבוהה, בצבא הגנה לישראל, במערכות הביטחון ועוד

מה הרב חושב על הקשיים שחוו העדה בקליטתם בישראל?

לפי דעתי בעליה מכל חבל קווקז בשנות השבעים והתשעים לא ידעו הרשויות להכיל את התרבות והמנטליות של היהודים ההרריים כפי שיהודי קווקז מכונים, והם לא יכלו להביע את כישרונותיהם. נכון יותר לא השכילו לתת להם את יכולת הביטוי הנכונה כיוון שלא נתנו להם את הכלים המתאימים ולכן הנחיתה שלהם בישראל הייתה מאד קשה. ישנה בעדה מוטיבציה ושאיפה מאד גדולה להצלחה, והראיה מבני העולים שלא חוו קשיי קליטה רואים היום מהם שמאד מצליחים בכל התחומים גם ביהדות וגם בעסקים, במדע וצבא.

איך שרדו היהודים ההרריים במשך שנים כה רבות ושמרו על יהדותם? מהו הסוד הנצחית?

שאלה זו נשאלתי בראיון לכתבה ב'הידברות' ואמרתי להם דברי המדרש מפני מה זכו עם ישראל להיגאל ממצרים? עונה המדרש; מפני שלא שינו שמם, לשונם, ומלבושם בזכות שלושה דברים נגאלו וגם עתידים להיגאל. בפעם הראשונה שהגעתי לקובה שבקווקז נדהמתי לראות שלושה דברים אלו במלא עוצמתם. אחד השמות

מבני העדה שמוחזקים ע"י תורמים ובראשם מר גבריאל גרמן זכרייב הזכור לטוב הי"ו וכן החזקת תורה על ידו במוסקבה קווקז ובעוד ערים בעולם ע"י יהודים נכבדים וקרן 'סטמאג' שהקים זכרייב עם אחיו הי"ו. בודאי שיש עוד המון פעילות ותוכניות נפלאות שאנו מקדמים אך ב"ה ישנה סיעתא דשמיא גדולה.

בהזדמנות זו אני מבקש בשם כל העדה; נישא ברכה לכל הרבנים והתומכים ולכל הארגונים העוסקים בצורכי עדתנו ובראשם משפחת זכרייב וקרן 'סטמאג' בראשות נשיאה מר גבריאל גרמן זכרייב התומכים ודואגים לעדתנו הקדושה בכל רחבי תבל. יפרוש ה' סוכת שלמה על כולנו וייטע בינינו אהבה ואחוה שלום ורעות.

ובפרספקטיבה היסטורית איך אתם רואים והאם בכלל חלו שינויים בקרב העדה בשנים האחרונות?

כשאני מביט על המהפך שחלה בעדה בארבעים השנים האחרונות, ליבי נפעם, אם נתחיל מניסיון להרחיקם מהדת עוד מתקופת הקומוניזם ותנועות ההשכלה ועד קשיי הקליטה בארץ ובחול, בימי צעירותי לא זכור לי אף לא בחור ישיבה אחד מהעדה כיום ב"ה בכל עיר ועיר ישנם בחורי ישיבה ואברכים מצוינים אשר הקימו משפחות לתפארת וישנם מגידי שיעור וראשי כוללים וגם בבנות הנפלאות שישנם במוסדות תורניים כדוגמת בית יעקב וכן במספר מוקדים בחו"ל רואים את הפריחה בפעילות תורנית ובתלמודי תורה ברחבי קווקז וישיבה ופעילות תורנית

אתגר מעניים. שלא היה מי שידבר עם העולים בשפת הג'והורי וכך היה דופק בדלתות העולים ונותן לי לדבר עימם שישכחו לשלוח את ילדיהם לתלמודי תורה ובתי ספר תורניים. ובהיותי נער נשלחתי בברכתו של הגאון רב ליב שטיינמן זצ"ל לקובה ובסייעתא דשמיא שלחנו תלמידים לישיבה הגדולה ביותר בעולם בליקווד שבארצות הברית.

מה באמת המקור לשפה הג'והורי, יש לכם כתבים בשפה העתיקה הזו?

המקור לשפה כפי שמעידים החוקרים היא ארמית עוד מזמן גלותנו, אך ברבות השנים והתלאות זלגו לשפה גם ביטויים ומילים משפות שונות כגון הפרסית, ואזרית, וכן מילים חדשות מרוסית, לגבי הכתב שמקובל אצלנו במסורת, הוא בוודאות כתב עברית עתיקה ודומה מאוד לכתב רש"י כפי שראיתי בכתובות וסטרי תנאים עתיקים וכן במכתביו של רבי יעקב יצחקי ואף ראיתי עיתוני חולין מהמאה שעברה שכתוב בכתב רש"י בשפה הג'והורי אך תנועת ההשכלה והקומוניזם הטמיעו רק את הכתב הרוסי גם בבתי הספר וכך עד היום.

איך כב' הרב מסביר את ההישרדות של בני העדה לשמור על היהדות?

לפני מספר שנים שוחחתי עם הגאון רב עקיבא הכרמי זצ"ל. תלמיד של הגאון החזון איש בנושא העדה הקווקזית וכך התבטא "אוי כמה חלקים מעם היהודי בגולה כבר נתערב בעמים ונעלם וכמה צריך להודות לה' על הנחישות של העדה הקווקזית הקדושה שהצליחה למרות כל הקשיים לשמור על זהותה היהודית" וכפי שהעיד הרבי שלום דובער מלובביץ.

סיפר לי יהודי שחי בשמכא שבקווקז שבהיותו נער שלחה אותו אימו לגודו בעיר הבירה בקו כדי למצוא שידוך ואמרה לו משפט שנחקק בזכרונו 'בני לא אכפת לי שתביא כלה חלילה אפילו בלי ידיים ובלי רגלים העיקר שתהיה יהודייה'.

כבוד הרב חזר מביקור באזרבייג'ן. בודאי עם רשמים עזים...

אכן הביקור כמו תמיד מותיר אותך נפעם ונרגש בכל פעם. יש מקומות שבהם אני מתרגש מאוד. לחשוב על מאות היהודים שהתהלכו כאן. ולראות את הפריחה המחודשת ברוך השם אשר השאיר חסדו על העדה הקדושה שלנו.

מתי התחלתם למעשה לפעול בקרב העדה הקווקזית?

אני נחשפתי לעדה עוד בהיותי ילד בתלמוד תורה המנהל הרב שמעון דהן היה עוסק בקירוב ורישום ועמד בפני

” מחקר שנעשה ברמב"ם על הגנים היהודים, עולה כי יהודי קווקז נושאים הכי הרבה גנים יהודים מכל עדה אחרת וזאת מתוך הקנאות שלהם לשמור על הגחלת היהודית במסירות נפש ממש במשך אלפי שנים.

רבים שואלים האם היהודים ההררים מנהיגים מיוחדים לבני עדות ספרד או אשכנז?

ראשית אומר שעל פי המסורת וכן כתב רבינו יעקב יצחקי וכך בספרי החוקרים שיהודי ההרים הגיעו למדי שהיא הרי הקווקז לאחר חורבן בית ראשון כפי המובא בבניא שהגלה מלך אשור את ישראל על ימא דכספאי ועד היום שם גרים היהודים וכן מובא בתלמוד ירושלמי רבי שמעון ספרא מדרבנט (מגילה פ"ד הלכה ה') א"כ ודאי שאנו לא היינו בגירוש ספרד, אולם בגלל מיקומון הדמוגרפי שבה הגבול בין אירופה לאסיה היו רבנים שלמדו הוראה באירן תורכיה ועוד והיו שלמדו באירופה כדוגמת רבי יעקב יצחקי שאף דיבר גם באידיש ולכן היו גם מנהיגים שהביאו מאשכנז והשתרבו למנהגנו אבל כבר העידו גדולי החוקרים כדוגמת אלטושר וכן כתב רבי יעקב יצחקי שמנהגינו כעדות הספרדים לפי פסקי השו"ע ומרן החיד"א גם בתפילה ובחגים וגיטין וקידושין.

האותנטיים עוד מתקופת התנאים והאמורים כדוגמת רב אשי, אביי, רבא, רבינא, זלפה, בלהה וכדו', זה בהגדה 'שלא שינו את שמם'. והשני הלבוש הייחודי שלהם. בצניעות וגם בכבוד, שזה בהגדרה; 'שלא שינו את לבושם'. והשלישי הוא השפה הג'הורית שרק היהודים דיברו בה - 'שלא שינו את לשונם'.

אין ספק אלו היו להם לעזר רב בנוסף התעוזה ותעצומות הנפש של בני העדה ששמרו בקנאות רבה על היהדות והמסורת.

הייתה התבוללות בקווקז?!

בעבר חקרו וראו שלמרות שהיו מקומות שכן היה קצת התבוללות כמו בשאר ארצות בעולם אולם בריכוזים יהודים בקווקז כמעט ולא הייתה התבוללות. לדוגמה מעיר קובה לא הייתה כלל התבוללת וחיו בעיר יהודים בלבד. כמדומני שזו

”
כיום ב"ה רואים פריחה גדולה בעדה ברוחניות ובגשמיות. ישנם 15 בתי כנסת לעולי קווקז בישראל. יש לנו כיום מצוינים מבני העדה שמוחזקים ע"י תורמים ובראשם מר גבריאל גרמן זכרייב הזכור לטוב הי"ז

אחת הערים היחידות בעולם שבה גרו רק יהודים. סקרתם בהרחבה את 'קרסניה סלובודה' המכונה 'ירושלים של הקווקז', בגיליון הקודם.

לפני מספר שנים התפרסם מחקר שעשו באקדמיה בבית חולים רמב"ם על הגנים היהודים. לקחו גימות מכל העדות כדי לדעת כמה אחוזים של הגנים היהודיים נשארו בכל עדה. כמובן שהגנים הרבים ביותר באחוזים היו מתוך אלה שלא נטמעו בעמים אחרים. התוצאה הייתה שיהודי קווקז נושאים הכי הרבה גנים יהודים מכל עדה אחרת וזאת מתוך הקנאות שלהם לשמור על הגחלת היהודית במסירות נפש ממש במשך אלפי שנים.

העדה הקווקזית מאופיינת בין היתר במנהגים עתיקי יומין שמקורם בהררי הקודש, תרתי משמע. מהם הבולטים שבהם? זכיתי לכתוב ספר שנקרא "מעגל החיים" ובו כתבתי את המנהגים והמקורות וכו'. התרגשתי מאוד בעת איסוף החומר וכתבתו. ככל שחקרתי נוכחתי לגלות שמנהגייהם רובם ככולם חצובים במקורותינו הקדושים. אתן דוגמא: שבת או חג לאחר החתונה המנהג שהחתן לוקח את הכלה לבית הוריה ונשארים זמן מה ואח"כ נותנים לה מתנות ושולחים לבית בעלה ומצאתי כך מפורש בתלמוד ירושלמי ונקרא בשם "רגל רדופין" וטעם המנהג הוא: 'להגיד שבחה בבית אביה... ושהורי הכלה שומעים ממנה שחייה טובים עם בעלה.

ועוד דוגמא לפני החופה הולך החתן בליווי הוריו ומכיריו להביא את הכלה לחופה ובכניסה לבית הורי הכלה מחכים האח והורי הכלה ובשביל לקחת את הכלה המנהג לתת כסף או מתנות לאח הכלה והמקור לזה כאשר אליעזר בא לקחת את הכלה ליצחק כתוב שנתן מתנות לאחיה, רואים ממש מנהגים אותנטיים שלא השתנו מזמן התלמוד כמו המקור.

הצלחתם למצוא כתבי קודש מגדולי הרבנים בקווקז, יש ספרים או כתבים ששרדו?!

עוד בהיותי נער ראיתי כתבי יד של סיכומים של ראשונים על התלמוד והלכות וכן ע"פ הקבלה ונוכחתי להבין כמה גדול היה ההרס של הקומוניזם ביהודים וכן ההשכלה ששררה בימים ההם שממש רמסו את המשך היהדות, תלמידי החכמים עצומים שנשלחו לגלות בסיביר ולא חזרו בתי הכנסת שנסגרו והפכו לבתי מסחר וחנויות וכדו'. שדדו את האוצרות התורניים העצומים שלנו כפשוטו.

”
בעליה מכל חבל קווקז לא ידעו הרשויות להכיל את תרבות והמטליות של היהודים ההררים...לא השכילו לתת להם את יכולת הביטוי הנכונה כיוון שלא נתנו להם את הכלים המתאימים ולכן הנחיתה שלהם בישראל הייתה מאד קשה

עמותת 'תקוה לעתיד' ומתנ"ס 'תקוותנו' בעכו חוגגים שני עשורים

עכו עם ה'תקווה לעתיד'

מה שהחל לפני שני עשורים על ידי קומץ מתנדבים במועדון קטן במרכז הקהילתי 'תקוותנו' בעכו הפך ברבות הימים לאימפריה של פעילות אדירה עם עשרות תכניות ופרויקטים חוגים וכנסים לאלפי משתתפים, קשישים ומבוגרים נשים וצעירים ילדים ובני נוער מקרב העדה הקווקזית. לפני שלוש שנים הקימה עיריית עכו בראשות מר שמעון לנקרי בסיוע נשיא קרן 'סטמאגי' מר גבריאל גרמן זכרייב לתפארת קמפוס מרשים שהפך לביתם של בני העדה עם מאות מתנדבים.

-סקירה על עולם של עשייה-

'אשרנו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו שיש לנו את הזכות הגדולה הזו לסייע לעזור לתמוך ולסייע ולשמר את המורשת המפוארת של העדה עליה אני נמנה' - כך אמר בהתרגשות רבה יו"ר הקהילה ועמותת 'תקוה לעתיד' ומנהל מתנ"ס 'תקוותנו' מר נחמיה שירין מיכאלי בחגיגה לציון שני עשורים לפעילותה של העמותה במתנ"ס העירוני.

שירין המנצח על המלאכה מאז הקמת העמותה אמר כי 'מה שהחל לפני שני עשורים על ידי קומץ מתנדבים במועדון קטן במרכז הקהילתי 'תקוותנו' בעכו הפך ברבות הימים לאימפריה של פעילות אדירה עם עשרות תכניות ופרויקטים חוגים וכנסים לאלפי משתתפים, קשישים ומבוגרים נשים וצעירים ילדים ובני נוער מקרב העדה הקווקזית. והכל בזכות ראש העיריה מר שמעון לנקרי ידיד העדה והודות לסיוע הרב שהעניק נשיא קרן 'סטמאגי' מר גבריאל גרמן זכרייב'.

לפני עשרים שנה הוקמה ע"י קבוצת פעילים ומתנדבים מקרב העדה הקווקזית בעיר עכו העמותה 'תקווה לעתיד' ליוצאי אזרבייג'ן והקווקז בעכו. העמותה תקווה לעתיד' שנוסדה כמוכן ללא מטרות רווח, הוקמה כדי לסייע לבני העדה לקדם תכניות עבור הדור הצעיר ילדים, ובני נוער וכן להקים תשתית להגברת העלייה וקליטתה מקווקז לישראל.

חברי הנהלת העמותה הם מתנדבים, שמטרתם עבודה קהילתית, חברתית, פעילות לימודית בלתי פורמאלית לעולים וותיקים במקצועות הנלמדים במערכת החינוך ועזרה למשפחות הנזקקות.

מייסדיה של העמותה הציבו את מטרותיה ובהם: שמירת הקשרים הבינלאומיים בין אזרבייג'ן לישראל וטיפוחם. קיום כנסים בינלאומיים בישראל ובאזרבייג'ן כדי לעבות את הקשרים ולחזקם. כמו גם פעילות ארצית לאיחוד ותמיכה בחברי הקהילה בארץ ובאזרבייג'ן. שימור ההיסטוריה התרבות והמורשת ליוצאי אזרבייג'ן בישראל. וגולת הכותרת: מתן עזרה ותמיכה לבני העדה העולים לישראל.

החברים שינסו מותניים והחלו להכין את

"אשרנו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו שיש לנו את הזכות הגדולה הזו לסייע לעזור לתמוך ולסייע ולשמר את המורשת המפוארת של העדה עליה אני נמנה". יו"ר הקהילה ועמותת 'תקווה לעתיד' ומנהל המתנ"ס מר נחמיה שירין מיכאלי המנצח על המלאכה.

התשתית לעבודה מגוונת במבחר תחומי פעילות ובהם: פעילות ייחודית לילדים, הקמת מוקדים שכונתיים לילדים, חוגי העשרה, ספורט, מוסיקה, יצירה וחברה, שיעורי עזר וחוגי לימוד, בתחומים רבים ומגוונים כמו: אנגלית, מתמטיקה, עברית, מחשבים, ציור ומלאכה, פעילות חברתית ותרבות. פרויקט לימוד והכנה לבר מצוה לילדים יוצאי אזרבייג'ן והקווקז בעכו. פעילות למען קשישים וגמלאים בקהילה, העברת פרויקט תעסוקתי לקשישים וגמלאים, כאשר מטרת הפרויקט הם שילוב בעבודה על פי הכישורים התעסוקתיים שלהם, תוספת הכנסה חודשית למקבלי גמלת זקנה והבטחת הכנסה והעלאת הערך העצמי אצל הקשישים וגמלאים במסגרת מועדון "גיל הזהב".

לצד הפרויקטים הללו החלו חברי העמותה גם בפעילות ייחודית לנשים במסגרת 'מועדון נשים'. סיוע לאוכלוסייה נזקקת לאורך כל השנה ע"י בני הקהילה. תכניות שונות לפיתוח מנהיגות ולהעצמת הקהילה. ובתחום החינוך; להגברת מעורבות ההורים בנעשה במערכת החינוך של הילדים. מתן עזרה בשיעורי בית לילדים מתקשים.

תחומים נוספים אותה התחילה העמותה להפעיל היו גם בתחומי הקליטה הנבונה והנכונה של בני העדה שזרמו לישראל. העמותה הפעילה מתנדבים שעסקו במתן מידע לעולים לגבי שימוש בשירותים הקהילתיים והנגשתם לאוכלוסייה החדשה תוך שימור התרבות והמסורת של בני העדה. החברים מגישים סיוע לגורמים בקהילה בהפעלת תכניות ייחודיות ותוכניות העשרה לילדים עולים, בכל הגילאים בשיתוף פעולה עם אנשי מקצוע. חברי העמותה דאגו להעברת קורסים להכשרה מקצועית, בשיתוף עם גורמים נוספים כמו גם הדרכה והקמה של פרויקטים תעסוקתיים בקרב אוכלוסיית קשישים. לצורך מימוש הפרויקט העמותה מעסיקה עובדים רבים ובהם רכזים ורכזות, מורים ומורות, מנחים ומרצות

מספרת הרכות הראשית רעיה חודדטוב; 'מתחילת השנה האזרחית אנחנו מפעילים פרויקטים ותוכניות מיוחדות במסגרת פעילות קהילתית וחברתית בשם "תנופה בקהילה". הפעילות הזו משותפת לרשת למתנ"סים עכו, רשות מקומית עיריית עכו, הקרן הבינלאומית "סטמגי", התאחדות ליוצאי קווקז ארצי וארגונים קהילתיים נוספים, כאשר המטרה לתת מענה וסיוע לתושבים שמתגוררים בעיר עכו האוכלוסיות סוציו אקונומי נמוך, עולים חדשים וותיקים, והמתקשים בפעילויות ותחומים שונים'.

עיון בתכנית הפרויקטים הקהילתיים והחברתיים לשנת 2019 משובב לב הנה 'פעילות בלתי פורמלית'. על פי מיפוי שנערך בעיר עכו על ידי רכזים ומדריכים של הקהילה התברר שיש מספר רב כשמונה מאות בני נוער וילדים שנמצאים ללא מסגרת כלשהי, למרות שקיימים מסגרות כמו פל"ה, חדרי כושר וכו, 'על בסיס נתונים האלה והמצב הקשה שבקרב הנוער, החלטנו לפתוח חוגים ופעילויות שונים: כיתת מחשבים, חוג שחמט, צהרון, משחקי חברה למבוגרים ועוד'.

תכנית נוספת שמפעיל המתנ"ס הוא ספורט לילדים ונוער במסגרת 'בית ספר לאומנויות הלחימה'. במסגרת התוכנית מתקיימת פעילות בתחומים כמו אגרוף, אגרוף תאילנדי, קרב מגע ועוד. לצורך הפעלת הפרויקט הספורטיבי המיוחד גייסה ההנהלה כרכז ראשי את המאמן המקצועי ולרי אלייב אשר מוכר בספורט בארץ ובעולם אגרוף. ההנהלה גייסה לשורותיה מספר נוסף של רכזים ומדריכים בספורט המעבירים פרויקט מיועד לתת מסגרת לבני נוער וילדים קווקזים הלומדים במסגרת חינוכית בפוטנציה לנשירה ונוער מנותק ובסיכון, ומיועד להגברת דימוי עצמי ובטחונו הפנימי של הנוער, הכנה פיזית לקראת הגיוס ושילוב של בני נוער בחברה הישראלית.

במועדון הנשים 'נשים למען הקהילה' חברות כמאתים וחמישים נשים בנות העדה. המדריכות והרכזות פועלות יחד עם הנשים בניסיון למצוא תחומי עניין משותפים, למרות פער בחברה, במטרה לגשר ולאפשר לקבוצות נשים המיוצגות בדורות שונים, להגיע להבנה, סובלנות ובילוי זמן איכותי ביחד במסגרת פרויקטים שונים.

תיאטרון 'חונה' הפרויקט הראשון מבית 'עמי-עולים' זוכה להצלחה כבירה בישראל להרגיש ב'בית' ב'סופ"ש קווקזי' בעברית רוסיית וג'והורי

תיאטרון 'חונה', בג'והורי 'בית', הוא תיאטרון ארצי שהוקם במטרה לקדם ולשמר את התרבות והמסורת הקווקזית. לא מפתיע שההצגה הראשונה, 'סופ"ש קווקזי' שהתיאטרון העלה, עוסקת בבית, בקשרים המשפחתיים, בשולחן האוכל המשפחתי וגם במריבות המשפחתיות. מאות הצופים שהגיעו לצפות בהצגה, הרגישו ללא ספק ב'בית', בזכות תסריט מצוין, תפאורה אותנטית ומשחק מרגש של צוות השחקנים

תמיד מזדהים עם המסורת הקווקזית שהוריהם גדלו עליה, ומול ההורים, דור ראשון בארץ, שהגיעו לכאן בצעירותם ונאבקים לאון בין הצבריות והקדמה ובין החינוך שינקו בבית הוריהם.

ההצגה נותנת הצצה לפולקלור ולמורשת העשירה של הקהילה הקווקזית ועוסקת באתגרים העומדים בפני הקהילה השמרנית מול צעירי הקהילה אשר ברובם אינם מבינים את השפה הקווקזית ולא תמיד מזדהים עם השמרנות של המסורת הקווקזית. ההורים אשר גדלו על מסורת שמרנית אשר הגיעו לארץ בצעירותם ונאבקים לשמר את המסורת הקווקזית והחינוך שינקו בבית הוריהם אל מול המודרניות והליברליות של הדור הצעיר.

ההצגה משלבת בתוכה את שפת הג'והורי, השפה הרוסית וגם עברית, ולנוחותם של הצופים, הוצגו כתוביות במהלכה. לאורך כל ההצגה, הקהל צחק מכל הלב, התרגש נוכח הסיטואציות המוכרות לו היטב ובעיקר, הרגיש בבית.

רפאל אגרונוב יו"ר העמותה: 'לאחר מאמצים רבים אני גאה על השגת עברית, ולנוחותם של הצופים, הוצגו כתוביות במהלכה. לאורך כל ההצגה, הקהל צחק מכל הלב, התרגש נוכח הסיטואציות המוכרות לו היטב ובעיקר, הרגיש בבית. רפאל אגרונוב יו"ר העמותה: 'לאחר מאמצים רבים אני גאה על השגת

בישראל הוקם תיאטרון חדש ומיוחד. תיאטרון 'חונה' שמו. ההצגה הראשונה שהועלתה; 'סופ"ש קווקזי', מבית היוצר של התיאטרון, זכתה לתגובות נלהבות מהקהל, שמילא את האולמות בחדרה ובבאר שבע מפה לפה.

למי שלא יודע, חונה זה בית בשפת הג'והורי, שפת יהודי קווקז, כך שזה לא מפתיע, שההצגה הראשונה שהתיאטרון העלה, עוסקת בבית, בקשרים המשפחתיים, בשולחן האוכל המשפחתי וגם במריבות המשפחתיות. מאות הצופים שהגיעו לצפות בהצגה, יחד עם ראשי ערים, סגני ראשי ערים, חברי מועצה ונציגי קהילה, הרגישו ללא ספק ב'בית', בזכות תסריט מצוין, תפאורה אותנטית ומשחק מרגש של צוות השחקנים.

תיאטרון 'חונה' הוא תיאטרון ארצי בניהולה ובתקצובה המלא של עמותת 'עמי-עולים' למען יישוב ששמה לה למטרה לקדם ולשמר את התרבות והמסורת הקווקזית. בראש העמותה עומד רפאל אגרונוב. ולצדו; מנהל ומפיק התיאטרון רפאל איסייב המשמש בין היתר

כפרויקטור של הקהילה הקווקזית בעיריית חדרה ומנהל מועדון עולי קווקז בחדרה. בימאית התיאטרון היא אביטל מנשרוב, בימאי יוצר והמנהל האומנותי של התיאטרון הוא משה יוחננוב, כותב המחזה 'סופ"ש קווקזי' המלווה הדוקומנטרי והאחראי על התוכן השיווקי לתיאטרון הוא ארתור אברמוב. יחד עם צוות השחקנים האיכותי מכל רחבי הארץ. במהלך חודשים רבים עמלו יחד כדי להגיע לתוצר הסופי הנהדר של ההצגה 'סופ"ש קווקזי'.

סופה ופאפיק, הם זוג שעלה לארץ מקווקז, אימו של פאפיק, מוזול, מתגוררת עמם, יחד עם שני ילדיהם גלינה ומאיסיי. מאיסיי, הוא גבר צעיר שעובד בלילות כברמן ונמצא במערכת יחסים עם קריסטינה, חברתו הרוסיה, לה הוא רוצה להינשא. גלינה, היא אישה צעירה הלומדת באוניברסיטה ונמצאת בקשר עם סימון, בן העדה הקווקזית, שמגיע ממשפחה קווקזית מודרנית. על רקע תפאורה שמדמה בית קווקזי אותנטי, ההצגה נותנת מקום לפולקלור ולמורשת העשירה של הקהילה הקווקזית ועוסקת באתגרים העומדים בפני הקהילה, מול צעירי הקהילה, שלרוב לא מבינים את השפה הקווקזית ולא

אחת הפעילויות המיוחדות ביותר היא הסיורים להכרת הארץ לעולים. במהלך השנה משתתפים בסיורים כשלושת אלפים תושבים. פעילות זו נעשית במסגרת חברתית קהילתית תומכת, שמטרתה לתת מענה לצורכיהם המיוחדים של נשים ומבוגרים בני הקהילה, צעירים ונוער בשעות הפנאי.

עוד פרויקט מרשים ומרגש מפעילה העמותה במתנ"ס; לתת מענה בחיזוק התא המשפחתי המורחב. את הפעילות המיוחדת הזו מפעיל רכו קהילה והיא מיועדת לכאלף תושבים נזקקים. הפעילות הזו דורשת עבודה אינטנסיבית מול רשויות ומשרדי ממשלה בתחומים שונים, תוך הבנה ומיומנות בינרבנותית שבמצב החדש שנוצר בתהליך הקליטה, מחברה מסורתית לחברה מודרנית אשר גרם לזעזועים חברתיים בתוך הקהילה.

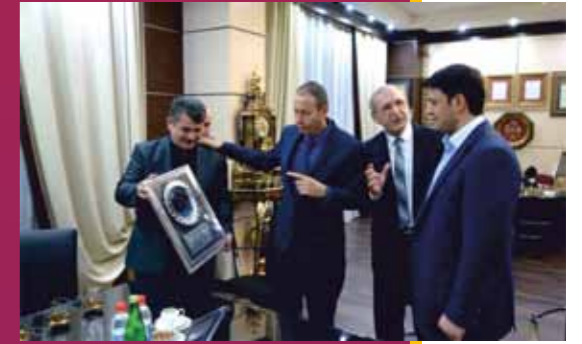
נחמיה שירין; 'אנחנו עושים כמיטב יכולתנו כדי להפעיל עשרות מתנדבים והכשרתם לפעילות באמצעות אנשים מקצועיים שמוכרים בקהילה ומעבירים סדנאות, פגישות והרצאות במגמה לפעול למען אוכלוסייה הזקוקה לסיוע, תוך ניצול הכוחות החיוביים העומדים לרשות הקהילה.

'אנחנו גם עוסקים בהכשרת מנהיגות קהילתית היישובית תוך ניצול המשאב הקיים בקהילה, מנהיגות צעירה ומבוגרת המוכנה להירתם ולפעול בכוח מתנדבים למען כל יוצאי קווקז בעיר, זאת תוך סיוע של גורמים עירוניים וממשלתיים נוספים.'

פרויקט נוסף עליו מספר שירין הוא תכנית 'בית חם' המיועד למבוגרים וקשישים לחיזוק התא המשפחתי המורחב, בפעולות להעצמת השפה העברית למבוגרים שעדיין מתקשים ברכישת השפה העברית והתייחסות מתאימה למצב החדש שנוצר בתהליך הקליטה, מחברה מסורתית לחברה מודרנית אשר גרם לזעזועים חברתיים בתוך הקהילה.

עוד מספר שירין על תכנית מיוחדת שהוא מפעיל לצעירים יוצאי קווקז ואחרים שגרתמו לסייע. עשרות המתנדבים משתלבים בפרויקטים 'שילוב בין דור' - 'מדור - לדור'. פעילות שמטרתה לתת מענה לצורכיהם של צעירים בשעות הפנאי, תוך הפעלת מנהיגות צעירה למען קהילת יוצאי קווקז בעיר עכו בניסיון להכשיר את הצעירים להיות אחראים לאיתור הצרכים של האוכלוסייה, לתכנון הפעילות והוצאתה לפועל, תוך איגום משאבים מגורמים שונים. כל צעיר מתנדב על פי כישורו, ותחומי התרבות הם שונים ומגוונים.

ואיך לא, להקת ריקודים. שתי קבוצות נוטלות חלק בפעילות; להקת ריקודים קווקזיים לילדים קווקזיים ולהקת ריקודים למבוגרים. מטרת הפעילות ניצול המשאב הקיים בקהילה, מנהיגות צעירה ומבוגרת המוכנה להירתם ולפעול בסיוע מתנדבים למען כל יוצאי קווקז ודוברי רוסית בעיר, זאת תוך סיוע של גורמים עירוניים וממשלתיים נוספים.

מנהגי חודש אלול ראש השנה ויום הכיפורים

מנהגי יום ראש השנה

- נהגו בקווקז לומר לאחר תפילת שחרית ומנחה מראש חודש אלול ועד לאחר יום הכיפורים "מזמור לדוד ה' אורי וישעי" (תהילים כ"ז) כך מובא בספרו של רבי יעקב יצחקי ועוד ולאחר המזמור אומרים קדיש.
- נהגו לשלוח אגרת אחד לחברו לברכו בשנה טובה ומתוקה ושיכתב בספר חיים טובים וכו'. כתב רבי יעקב יצחקי (דף ל"ט) שיש בכך כמה טעמים א. לקבוע בליבנו את האמונה שיש דין וחשבון בראש השנה על כל מעשינו. ב. כל המתפלל על חברו הוא נענה תחילה ובכך מרבים זכויות.

יום הכיפורים

- נהגו לפני יום הכיפורים לעשות כפרות עם תרנגול לזכר ותרנגולת לנקבה (כמנהג הרמ"א) וכך נהגו בקווקז. כיום יש שנוהגים בכסף על מנת לא לבוא לידי תקלה בשחיטה ותורמים הכסף לתלמוד תורה שהיא כנגד כולם. ויש שנהגו על פי האר"י הקדוש לשחוט באשמורת הבוקר שאז חוט של חסד גובר בעולם ואומרים הנוסח שבסידור והעיקר שבזמן שמסובב על ראשו, יעשה תשובה.
- נהגו לנשק ידי אביו ואמו ולבקש מהם מחילה אם חלילה לא נהגו בהם כבוד הראוי להם וכן מבקשים מחילה מכל בני הבית, המשפחה ושאר האנשים שהרי יום הכיפורים מכפר על עברות שבין אדם למקום אך על עברות של בין אדם לחברו אין יום הכיפורים מכפר עד שירצה את חברו.
- נהגו לטבול במקווה טהרה לפני ראש השנה ולפני יום הכיפורים ויש בזה מעלה גדולה עד מאוד. (האר"י ז"ל)
- המנהג בקווקז שמראש חודש אלול ובכל הימים הנוראים אומרים עשרה מזמורי תהילים לאחר תפילת שחרית כדי לסיים את התהלים פעמיים כמניין "כפר", כך הביא רבי יעקב יצחקי.
- יש שנהגו לבדוק את המזוזות והתפילין כל שנה בחודש אלול ובכל אופן צריך אדם לבדוק המזוזות לפחות פעם בשלוש וחצי שנים והתפילין פעם בשבע שנים. (שו"ע)
- מנהגינו להתפלל כמנהג הספרדים וכמנן החיד"א זצ"ל כפי שמובא בסידור "אוהלי יעקב" לרבינו יעקב יצחקי רבה הראשי של דרובנט ורבינו עובדיה יוסף זצ"ל וכן רבינו מרדכי אליהו שהתפללו בסידורו עם פירושו בכל הימים הנוראים.

אלול

- מראש חודש אלול עד אחר יום הכיפורים הם ימים שבהם התשובה מתקבלת ביותר ואף על פי שבכל השנה ה' מקבל את התשובה, בימים אלו ישנה עת רצון שהם ימי רחמים שהרי בראש חורש אלול עלה משה רבינו אל הר סיני לקבל לוחות שניות ונשאר שם ארבעים יום עד י' תשרי שהוא יום הכיפורים שהוא יום כפרה.
- נהגו על פי שולחן ערוך מלאחר ראש חודש לומר סליחות מחצות לילה עד לעלות השחר בציבור כמנהג הספרדים (רבי יעקב יצחקי ועוד) וציבור שקשה להם יכולים לומר סליחות במהלך היום אבל לא משקיעה ועד חצות לילה.
- גם יחיד יכול לומר סליחות, רק ידלג על הקטעים בארמית ויאמר י"ג מידות בטעמים.

מנהגי ערב ראש השנה

- יש שנהגו להתענות וללכת לבית הקברות בערב ראש השנה ולהרבות שם בתחינות על עם ישראל.
- אין אומרים וידוי ונפילת אפיים בתפילת שחרית בערב ראש השנה, אבל בסליחות אומרים. וכן אין תוקעים בשופר בערב ראש השנה וגם בסליחות וזאת כדי להבדיל בין תקיעות שופר מדרבנן לדאורייתא.
- יש שנהגו ללקות ארבעים מלקות (בצורה חלשה) והוא מנהג טוב והעיקר לעשות תשובה בזמן שלוקה. (כף החיים)
- נהגו להסתפר וללבוש בגדים נאים וכך מראים שאנו בוטחים בחסדי ה' יתברך שיוציאנו זכאים בדין.
- נוהגים לעשות התרת נדרים בערב ראש השנה (אחרי שחרית) וראוי לאדם ללמוד הלכות נדרים לפי שיש נדרים שאי אפשר להתיר.
- נהגו שלא לישון ביום ראש השנה לפחות עד חצות היום כדי שמזלו לא ירדם אלא יקרא תהילים וירבה בתורה.

הושענא-רבה

• ליל הושענא רבה הוא היום האחרון של החג והוא יום גדול כמובא בקדמונים ולמרות שעברו ראש השנה ויום הכיפורים יש בכוחו לשנות את משפט האדם. (האר"י ז"ל)

• נהגו להישאר ערים בליל הושענא-רבה ולומדים הסדר המובא בספר "קראי מועד" ומרבים בו בתפילות ובתחנונים לפי שבחג נידונים על המים שכל חיי האדם תלויים במים (כף החיים). נהגו בקווקז לקרוא ליום הושענא רבה "רוז ערבו" על שם הערבות שהיו מנענעים במזבח.

• נהגו בהושענא רבה להקיף התיבה שבעה פעמים כפי שהיו מקיפים את המזבח בבית המקדש ומרבים תחנונים על המים.

• מנהג הנביאים וכל ישראל עד היום, לאחר תפילת מוסף לקחת חמישה בדי ערבה וקושרים יחד וחובטים אותם בקרקע שלא מרוצפת.

• נהגו בקווקז ועוד קהילות, ששומרים את הערבות הללו ויש בהם סגולה לשמירה והצלחה. יש שנהגו לשמרם עד הפסח ולשרוף אותם ביחד עם החמץ. כמו כן נהגו להניח את הלולב לשמירה בכניסה לבית והוא מנהג טוב.

• מנהג יפה לקחת האתרוג לאחר החג ולהכין ממנו מרקחת (ריבה). שומרים ומעלים על שולחן ט'ו בשבט ויש בו סגולה לאישה מעוברת ללידה קלה וכן לרפואה שלימה. (כף החיים)

שמחת תורה ושמיני עצרת

• נאמר בתורה: "ביום השמיני עצרת תהיה לכם..." שמיני עצרת זהו חג בפני עצמו ולא המשך לחג הסוכות.

• כמלך שזימן הציבור לסעודה למספר ימים וכיוון שהגיע זמנם ללכת עיכב את בניו החביבים ואמר להם: בניי, בבקשה מכם תישארו איתי עוד יום אחד שקשה עליי פרידתכם (רש"י ויקרא). לכן לא יושבים בו בסוכה ולא נוטלים ארבעת המינים. מברכים בקידוש בליל החג ברכת שהחיינו (ובתפילה אומרים את "יום השביעי חג העצרת הזה").

• ביום שמחת תורה מסיימים את פרשיות התורה שקראנו מדי שבת לכן, נהגו לאחר כל תפילה גם לאחר מנחה (האר"י ז"ל) להוציא ספר תורה ומניחים על התיבה ועם שאר הספרי תורה מקיפים שבעה הקפות ורוקדים בשמחת התורה.

• במוצאי שמחת תורה נהגו להוליך את ספרי התורה עם מנגנים בשמחה וריקודים בשמחת התורה ויש שנהגו להזמין את כולם לבית הכנסת לשמוח ועושים שבעה הקפות (יחווה דעת).

• מתחילים לומר "משיב הרוח ומוריד הגשם" בתפילת מוסף של שמחת תורה ונהגו לפני מוסף לומר תפילת הגשם.

מנהגי חג הסוכות לעדות הקווקז

א עיקר מצוות סוכה, שישתמש בסוכה בדרך כבוד כשם שדר בביתו ולכן אוכל ושותה וישן בסוכה כל שבעת הימים.

ב המנהג ליפות הסוכה בקישוטים ובדים וכלים יפים כפי יכולתו והיו שתלו רמונים ותמרים בסוכה.

ג ביום הראשון נוהגים לברך לישיב בסוכה בסיום הקידוש, אך בשאר הימים יברך לפני ברכת המוציא ואחר כך ישב ויברך המוציא.

ד נהגו לייחד כסא לאושפיזין בסוכה ולקשטו בדם מיוחד לכסא לכבוד האושפיזין שכן על פי המסורת הם באים בכל יום לסוכתנו ובהם אבי האומה היהודית אברהם אבינו וכן יצחק יעקב יוסף וכו'.

ה נהגו שבכל יום אומרים לפני הכניסה לסוכה תפילות ובקשות המובא בסידורים.

ו נהגו בקווקז לא לשאיר בשולחן כלים ובקבוקים ריקים ומצאתי טעמו בזה ששולחן דומה למזבח ורוחות רעות מנסות להדבק בכליו הריקים ולכן נהגו מיד להסירם מהשולחן בכל השנה וכל שכן בשולחן הסוכה מעוד טעמים.

ז יש שנהגו לברך על ארבעת המינים בבוקר בתוך הסוכה לפני שהולך להתפלל שחרית וממשיך בבית הכנסת ויש שנהגו לברך בבית הכנסת.

אחד ממאכלי הדגים הפופולריים ביותר אצל יהודי קווקז הוא בוגלמה מדג. מבשלים אותה על אש הקטנה ביותר, כמעט על אדים בלבד, לכן המאכל בעצם נקראה "בוגלמה" בתרגום: "מבושל על אדים". יש עקרות בית שמוסיפות לתבשיל תפוחי אדמה, עגבניות, פלפל מתוק ומיני ירק - הירקות הללו תורמים למאכל טעם וריח מיוחדים. הבאנו כאן את המתכון המסורתי, לפיו מכינים בוגלמה מדג יהודי קווקז בקובה.

רכיבים:

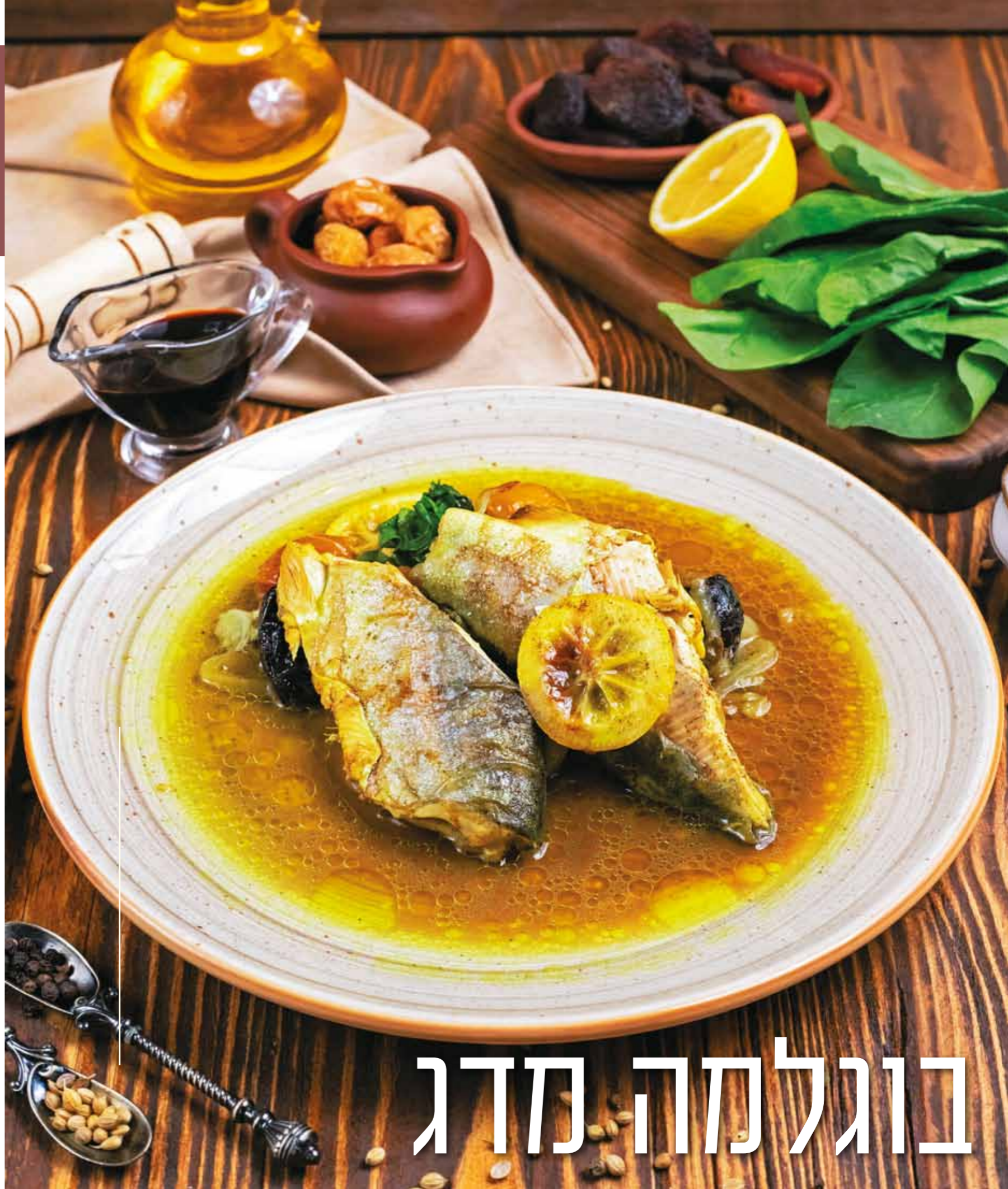
דג (כל דג טהור, לדוגמה קרפיון טרי) - 1.5 ק"ג
 בצל - 1 ק"ג
 אליציה (או שזיף חמוץ מיובש) - 300 גרם
 שמן חמניות - 1/2 כוס
 מים - 2 כוסות
 כורכום לפי הטעם
 מלח ופלפל לפי הטעם

הוראות הכנה

1. שוטפים את הפירות היבשים (אליציה ושזיף חמוץ). חותכים את הבצל לחצאי טבעות ומטגנים במחבת עמוק - בהתחלה ללא שמן, 10 - 15 דק' על אש קטנה עם מכסה סגור כדי להפטר מהמרירות וריח הבצל.
2. מוסיפים שמן למחבת ומטגנים את הבצל עד שהוא נהיה מזהב.
3. מוסיפים את הפירות היבשים ומטגנים הכול ביחד במשך 5 דק'.
4. לדג שכבר נשטף ונחתך ונחש מוסיפים מלח ופלפל.
5. שמים את חתיכות הדג על מחבת עם הבצל המטוגן, כך, שכל חתיכה תהיה מכוסה בבצל ובפירות יבשים מכל הכיוונים.
6. מוסיפים מים, מלח, פלפל וכורכום ושמים על אש בינונית.
7. מביאים לרתיחה, מנמיכים את האש, סוגרים עם מכסה ומבשלים על אדים במשך חצי שעה. אחר כך מורידים את המחבת מהאש ונותנים מעט להתקרר.
8. הבוגלמה מדג מוכנה! בדרך כלל מגישים אותה עם אורז, אפשר בצורה חמה או קרה. רבים אוכלים אותה עם הלחם.

בתיאבון!

בוגלמה מדג

שמי לך, אביר,
מתוקה, ע

מגדון
הודו
קוקה

STMEGI